

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku

Obserwatorium Integracji Społecznej

Załącznik Nr 1
do Uchwały Nr XLV/532/14
Sejmiku Województwa Podlaskiego
z dnia 6 listopada 2014r.

„Wojewódzka Strategia Polityki Społecznej na lata 2010-2018” – raport z monitoringu za okres 2012-2013

Białystok 2014

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	3
Rozdział 1 Założenia metodologiczne monitoringu „Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018”.....	4
Rozdział 2 Wdrażanie „Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018” w poszczególnych obszarach	5
2.1. Zaspokojenie potrzeb rodzin podlaskich	5
2.2. Wypełnienie funkcji rodziny (rodziny z osobami zależnymi, bezpieczeństwo)	11
2.3. Profilaktyka oraz oferta leczenia w systemie ochrony zdrowia	20
2.4. Wzrost zatrudnienia i mobilności zawodowej.....	28
2.5. Efektywna pomoc społeczna	34
2.6. Kapitał społeczny	49
Wnioski	55
Rekomendacje	59
Spis tabel	62
Spis map	62
Spis rysunków	62

WSTĘP

Jednym z zadań Samorządu Województwa Podlaskiego jest realizacja polityki społecznej, która przejawia się w postępie społecznym i dążeniu do zaspokajania licznych potrzeb mieszkańców regionu. Występujące problemy społeczne oraz zmieniająca się rzeczywistość sprawiają, że instytucje działające na poziomie regionalnym i lokalnym stoją przed koniecznością długofalowego i perspektywicznego podejścia do ich rozwiązywania. Gminne, powiatowe oraz wojewódzkie strategie polityki społecznej są podstawowymi dokumentami planistycznymi. W tym zakresie ich głównym zadaniem jest wskazanie kierunków działań, które doprowadzą do rozwiązywania kluczowych problemów społecznych na danym terenie. Realizacja „Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018” przyczynia się również do zintegrowania różnych działań podejmowanych przez podmioty realizujące zadania w zakresie polityki społecznej, co w konsekwencji skutkuje poprawą jakości oferowanej pomocy. Strategia to jeden z najistotniejszych dokumentów w funkcjonowaniu jednostek samorządu terytorialnego. Jest zbiorem celów, zadań oraz głównych zamierzeń organizacyjnych wskazujących najważniejsze kierunki ich rozwoju na najbliższe lata.

Wdrażanie zapisów Strategii wymaga skoordynowania wielu działań. Jednym z nich jest monitoring, czyli stały i systematyczny proces zbierania i analizowania danych ilościowych oraz jakościowych, który pozwala na opisanie aktualnego stanu realizacji założeń. Regularne przeprowadzanie monitoringu jest niezbędne do efektywnej realizacji polityki społecznej. Monitoring pozwala obserwować kształtujące się aktualnie postępy w realizacji Strategii oraz ukazuje czy zakładane rezultaty są osiągnięte zgodnie z wcześniej założonym planem.

Podstawowym celem niniejszego raportu jest analiza działań wdrażanych w analizowanym okresie (lata 2012-2013) w województwie podlaskim przez realizatorów Strategii. Zakres tematyczny monitoringu Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej określają cele strategiczne, operacyjne oraz wynikające z nich działania.

ROZDZIAŁ 1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE MONITORINGU WOJEWÓDZKIEJ STRATEGII POLITYKI SPOŁECZNEJ NA LATA 2010-2018

„Wojewódzka Strategia Polityki Społecznej na lata 2010-2018” została opracowana w 2010 roku przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku. Powstała w oparciu o spotkania i konsultacje zespołu specjalistów podejmujących działania w obszarze pomocy społecznej, osób niepełnosprawnych i starszych, rynku pracy, edukacji, profilaktyki i ochrony zdrowia, bezpieczeństwa, wspierania rodziny, przedstawicieli organizacji pozarządowych i samorządowców oraz instytucji rządowych.

Dokument Strategii określa główne problemy społeczne województwa podlaskiego w podziale na sześć priorytetowych dla polityki społecznej obszarów:

1. *Zaspokajanie potrzeb rodzin podlaskich.*
2. *Wypełnianie funkcji rodzin.*
3. *Profilaktyka oraz oferta leczenia w systemie ochrony zdrowia.*
4. *Wzrost zatrudnienia i mobilności zawodowej.*
5. *Efektywna pomoc społeczna.*
6. *Kapitał społeczny.*

Aby wdrażanie założeń było skuteczne i efektywne opracowano plan monitoringu. Analizą zebranego materiału badawczego i rekomendacjami dla zmian w Strategii zajmuje się Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku oraz Zespół ds. aktualizacji Strategii.

Bieżący raport jest wynikiem monitoringu realizacji Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej za lata 2012-2013. Przeprowadzono go w formie analizy danych zastanych (z ang. *desk research*). Monitoring powstał na podstawie informacji udostępnionych przez następujące instytucje: Podlaski Urząd Wojewódzki, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Wojewódzki Urząd Pracy, Podlaskie Obserwatorium Rynku Pracy i Prognoz Gospodarczych, Podlaskie Obserwatorium Polityki Społecznej, Kuratorium Oświaty, Komendę Wojewódzką Policji, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, Obserwatorium Integracji Społecznej oraz Główny Urząd Statystyczny.

Uzyskane w drodze monitoringu informacje dały obraz stopnia realizacji poszczególnych przedsięwzięć, a w długofalowej perspektywie umożliwią obserwację dynamiki realizacji celów oraz dokonujących się zmian na przestrzeni lat w województwie podlaskim.

ROZDZIAŁ 2. WDRAŻANIE „WOJEWÓDZKIEJ STRATEGII POLITYKI SPOŁECZNEJ NA LATA 2010-2018” W POSZCZEGÓLNYCH OBSZARACH

2.1 ZASPOKAJANIE POTRZEB RODZIN PODLASKICH

Rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczną. Jako pierwsze środowisko wychowawcze wpływa na osobowość człowieka, jego życie i rozwój. To w rodzinie dziecko doświadcza swoich pierwszych kontaktów z otoczeniem, zaczyna poznawać, rozumieć i internalizować wartości społeczne. Jako mikrostruktura związana ze społeczeństwem reaguje na zachodzące zmiany społeczne, podlega przemianom gospodarczym i obyczajowym. Rodzina stanowi więc w pewnym stopniu odbicie współczesnego społeczeństwa, które wyciska na niej piętno i narzuca określone ograniczenia. Rodzina powszechnie uważana za najważniejszy element struktury społecznej pełni wiele funkcji tj. prokreacyjną, opiekuńczą, socjalizacyjną, ekonomiczną, wychowawczą, kulturalną, religijną itp. Jednak nie wszystkie rodziny realizują wyżej wymienione funkcje w taki sam sposób, gdyż wiele z nich jest rodzinami dysfunkcyjnymi. Przyczyną trudności w realizowaniu tych funkcji mogą być bodźce zewnętrzne. Często jednak źródło dysfunkcyjności tkwi w czynnikach odnoszących się do osobowości członków rodziny. Wśród nich wymienić można alkoholizm, przestępczość, brak odpowiedzialności czy brak respektowania norm moralnych. Takie rodziny potrzebują wsparcia ze strony instytucji oraz osób profesjonalnie zajmujących się rozwiązywaniem problemów społecznych.

Znaczenie rodziny dla życia i pomyślnej sytuacji społeczeństwa pociąga za sobą szczególną odpowiedzialność za wspieranie i umacnianie rodziny. Współczesne państwo powinno dążyć do wzmacniania trwałości rodziny oraz ma obowiązek pomagania jej w sytuacjach kryzysowych. Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, możliwości i zasoby. Wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Zadaniem pomocy społecznej jest zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym przez podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin

oraz ich integrację ze środowiskiem¹. Realizacja celów pomocy społecznej musi opierać się na bardzo dobrze funkcjonującej bazie instytucjonalnej, materialnej oraz wykwalifikowanej kadrze służb społecznych.

W „Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018” wyszczególniono 6 obszarów problemowych. Pierwszy z nich dotyczy „**Zaspokajania potrzeb rodzin podlaskich**”. W ramach tego obszaru opracowano następujące cele:

1. *Wsparcie lokalnych i regionalnych rozwiązań w zakresie mieszkalnictwa.*
2. *Wdrażanie efektywnych programów budownictwa socjalnego oraz przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu.*
3. *Zwiększenie dostępności mieszkańców województwa do oferty kulturalnej.*
4. *Wyrównanie szans edukacyjnych mieszkańców wsi.*

Jednym z elementów monitoringu jest analiza sytuacji mieszkaniowej w województwie podlaskim. Na terenie województwa podlaskiego w 2013 r. w zasobach gmin województwa podlaskiego znajdowało się 15 731 mieszkań, zaś w roku poprzednim liczba mieszkań była wyższa o 74. W 2013 roku najwięcej mieszkań komunalnych znajdowało się w zasobach miast na prawach powiatu tj. w mieście Białystok – 5 120, w mieście Suwałki – 2 250 oraz w mieście Łomża – 1 093. Na terenie 9 gmin tj. Czyże, Jaświły, Kołaki Kościelne, Łomża, Miastkowo, Raczki, Siemiatycze (gm. wiejska), Szepietowo oraz Turośń Kościelna zanotowano brak tego typu mieszkań. Ponadto żadna z tych gmin nie przewiduje budowy takich lokali w perspektywie dwóch najbliższych lat. W roku 2013 mieszkańcy województwa podlaskiego złożyli 2 495 wniosków na mieszkania komunalne. Liczba ta była o 6% niższa niż w roku poprzednim.

Tabela 1. Sytuacja mieszkaniowa w województwie podlaskim w latach 2012-2013

Wyszczególnienie	Lata	
	Rok 2012	Rok 2013
Liczba mieszkań komunalnych w zasobie gminy	16 705	15 731
Liczba oczekujących na mieszkanie z gminy	2 662	2 495
Liczba mieszkań (lokali) socjalnych	1 501	1 634
Liczba osób oczekujących na mieszkanie (lokal) socjalny	902	703

Źródło: opracowanie własne na podstawie OZPS

¹ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoleczna/> - dostęp dnia 15.09.2014r.

Przedstawione w powyższej tabeli dane informują, że na przestrzeni lat 2012-2013 wzrosła liczba mieszkań socjalnych. W 2013 roku gminy z terenu województwa podlaskiego dysponowały 1 634 mieszkaniami socjalnymi. Oznacza to, iż zasób tego typu budownictwa wzrósł w stosunku do roku poprzedniego o prawie 9%. Analogicznie do zwiększonej dostępności mieszkańców do lokali socjalnych spadła liczba osób oczekujących na mieszkania socjalne. W 2013 roku liczba oczekujących wyniosła 703, co oznacza, że była ona niższa o 22% w stosunku do roku poprzedniego. Sumaryczne dane liczbowe wskazują, iż na terenie 88 gmin nadal brak jest mieszkań socjalnych.

W obecnych czasach sporym problemem jest fakt, że wielu młodych ludzi wkraczających w dorosłość nie stać na zakup własnego mieszkania. Jest to spowodowane przede wszystkim trudną sytuacją na rynku pracy. W województwie podlaskim w latach 2012-2013 odnotowano niewielki spadek poziomu bezrobocia wśród osób do 25 roku życia względem poprzednich lat.

W obszarze **„Zaspokajania potrzeb rodzin podlaskich”** przeanalizowano także dane związane z wdrażaniem w województwie programów ograniczających skutki wykluczenia społecznego, ze szczególnym uwzględnieniem przeciwdziałania bezdomności. Monitoring Strategii wykazał, że na terenie województwa podlaskiego w latach 2012-2013 między innymi realizowano założenia Porozumienia o współdziałaniu w ramach Podlaskiego Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, zawartego w dniu 13 kwietnia 2011 roku pomiędzy instytucjami i organizacjami pozarządowymi, mającego na celu podejmowanie interdyscyplinarnych działań na rzecz rozwiązywania problemu bezdomności na terenie województwa podlaskiego. W latach 2012-2013 zrealizowano następujące działania w zakresie przeciwdziałania bezdomności: wydrukowano materiały informacyjne na temat bazy noclegowej, ogrzewalni i jadalni na terenie województwa podlaskiego oraz zakupiono koce i karimaty podlaskim noclegowniom. Ponadto Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku wraz z Wojewódzką Komendą Policji w Białymstoku w ramach programu „STOP PATOLOGIOM” zrealizowany pod hasłem „Nie bądźmy obojętni” działania profilaktyczno – informacyjne, mające na celu upowszechnienie informacji na temat zagrożenia zamarznięciem, możliwości uzyskania pomocy, potrzeby reakcji społecznej w sytuacji podejrzenia zagrożenia życia lub zdrowia udzielanie wsparcia oraz pomocy osobom bezdomnym, samotnym i nieporadnym życiowo. Na potrzeby ww. działania wydrukowano przygotowane na ten cel materiały profilaktyczne. Przedmiotowe materiały zostały przekazane do jednostek terenowych Policji oraz organizacji pozarządowych na terenie województwa podlaskiego w celu rozpowszechnienia wśród osób

bezdomnych. Monitoring Strategii wykazał, że na terenie województwa podlaskiego prowadzono działania analityczno – badawcze. Zespół Obserwatorium Integracji Społecznej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku przeprowadził w 2012 roku badanie „Socjodemograficzny portret zbiorowości ludzi bezdomnych województwa podlaskiego”. Jego głównym przesłaniem było zdiagnozowanie potrzeb, barier oraz potencjału osób nie posiadających stałego miejsca zamieszkania z terenu naszego województwa. Opisanie zostały w nim wyniki badań ilościowych i jakościowych przeprowadzone wśród osób bezdomnych. Scharakteryzowano cechy społeczno-demograficzne badanej zbiorowości, zasięg oraz dynamikę zjawiska w naszym regionie. Zwieńczeniem badania było zorganizowanie 23 października 2012 r. konferencji pn. „*Wokół bezdomności – problem zjawiska w województwie podlaskim*” w celu prezentacji wyników przeprowadzonych badań nt. ubóstwa i bezdomności na terenie województwa podlaskiego.

W Konferencji uczestniczyło 70 osób, przedstawiciele następujących instytucji: PUW, WUP, Policji, uczelni wyższych, ops, pcpr oraz organizacji pozarządowych z obszaru województwa podlaskiego.

W ramach przedmiotowego monitoringu założeń Strategii zebrano informacje nt. dostępności mieszkańców województwa do oferty kulturalnej. W 2012 roku Zarząd Województwa Podlaskiego na realizację zadań publicznych w sferze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji udzielił dofinansowania w ogólnej kwocie 991 800 zł, z czego wydatkowano 939 017,66 zł. Rok później na ten sam cel przeznaczono ogółem 795 500 zł. W 2012 roku na wydatki w sferze podtrzymywanie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości oraz rozwój świadomości narodowej i obywatelskiej przekazano 53 000 zł, zaś w 2013 roku 36 000 zł. Na rzecz działań w obszarze mniejszości narodowych przeznaczono w 2012 roku 150 000 zł (środki zrealizowane to 144 000 zł). Rok później kwota ta zmalała do 125 000 zł.

Monitoring dowodzi, że w roku 2012 mieszkańcy województwa podlaskiego mieli dostęp do 240 bibliotek oraz filii bibliotecznych. W roku 2013 liczba ta była mniejsza o 2. W 2012 roku, aż 136 z nich znajdowało się na terenach wiejskich, co stanowi prawie 57% wszystkich instytucji tego typu w województwie. Rok później liczba ta była taka sama.

Podobną sytuację zanotowano w funkcjonowaniu domów i ośrodków kultury oraz klubów i świetlic. W 2012 roku działało ich 169, z czego na terenach wiejskich znajdowało się 91 takich placówek. W roku następnym liczba ta spadła o 2 placówki, a na terenach wiejskich było ich 90.

Zasób instytucjonalny w wybrane instytucje kulturalne na terenie województwa podlaskiego w latach 2012 i 2013 przedstawia tabela nr 2.

Tabela 2. Wybrane placówki i instytucje kulturalne na terenie województwa podlaskiego w latach 2012-2013

Wyszczególnienie	Liczba placówek w województwie		Liczba placówek na terenach wiejskich	
	2012	2013	2012	2013
Biblioteki i filie biblioteczne	240	238	136	136
Domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice	169	167	91	90
Świetlice dla dzieci i kluby dla młodzieży	280	313	148	156

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej

Skuteczną inicjatywą zwiększającą krąg osób uczestniczących w życiu kulturalnym jest organizacja różnego rodzaju przedsięwzięć podejmowanych przy współuczestnictwie organizacji pozarządowych. Mając to na uwadze przeanalizowano program współpracy województwa podlaskiego z organizacjami pozarządowymi pod kątem wydarzeń kulturalnych zorganizowanych na przestrzeni analizowanych lat. W latach 2012-2013 odbyły się między innymi:

- XXXI oraz XXXII Międzynarodowy Festiwal Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej;
- Noc Muzeów;
- Suwałki Blues Festival;
- Białystok Pozytywne Wibracje Festival - Białystok 2012;
- Podlaska Oktawa Kultur - V oraz VI Międzynarodowy Festiwal Muzyki, Sztuki i Folkloru;
- Międzynarodowy Festiwal Filmów Krótkometrażowych *zubrOFFka*;
- XII oraz XIII Dni Kultury Studenckiej Juwenalia Białystok;
- X Podlaskie Dni Rodziny, pod hasłem „Kochaj i dawaj przykład” oraz XI Podlaskie Dni Rodziny pod hasłem „Rodzina silna mądrością”.

Jednym z celów strategicznych w Wojewódzkiej Strategii Polityki społecznej na lata 2010-2018 jest „Wyrównanie szans edukacyjnych mieszkańców wsi”. Z danych oceny zasobów pomocy społecznej wynika, że w 2013 r. na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało łącznie 31 żłobków (w tym żłobki, kluby dziecięce, oddziały żłobkowe w przedszkolach), z łączną liczbą miejsc 1 596. W roku 2012 liczba tego typu placówek była

mniejsza o 10, co wiąże się również z mniejszą liczbą miejsc w tych jednostkach. Monitoring wykazał, że w analizowanym okresie na obszarach wiejskich województwa podlaskiego funkcjonował 1 żłobek w Juchnowcu Kościelnym.

Diagnoza wykazała, że z roku na rok wzrasta liczba przedszkoli (wraz z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach) w województwie podlaskim.

Tabela 3. Infrastruktura z obszaru edukacji na terenie województwa podlaskiego
(w tym na terenach wiejskich)

Wyszczególnienie	Liczba placówek w województwie		Liczba placówek na terenach wiejskich	
	2012	2013	2012	2013
Liczba żłobków (żłobki, kluby dziecięce, oddziały żłobkowe w przedszkolach)	21	31	1	1
Liczba miejsc w żłobkach	1279	1596	15	15
Liczba przedszkoli (wraz z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach)	440	512	152	177
Liczba miejsc w przedszkolach	28591	30862	4 624	5 209

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej

W 2013 roku względem roku poprzedniego ich liczba zwiększyła się o 25 placówek, co związane jest również ze wzrostem dostępności miejsc.

2.2 WYPEŁNIANIE FUNKCJI RODZINY (RODZINY Z OSOBAMI ZALEŻNYMI, BEZPIECZEŃSTWO)

W ramach monitoringu „Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018” przeprowadzono ocenę realizacji zadań podejmowanych przez instytucje polityki społecznej w obszarze „Wypełnianie funkcji rodziny”. Główne cele zawarte w harmonogramie Strategii i przyjęte do realizacji w latach 2012-2013 to:

1. *Profilaktyka rodzinna.*
2. *Wzmocnienie aktywności i integracji osób niepełnosprawnych.*
3. *Rozwój usług na rzecz rodzin.*
4. *Rozwój usług socjalnych i edukacyjnych dla osób starszych.*
5. *Wzmocnienie konstruktywnych postaw dzieci i młodzieży.*
6. *Podnoszenie poziomu świadomości i wrażliwości społecznej oraz rozwój współpracy międzyinstytucjonalnej w zakresie bezpieczeństwa.*

Jednym z celów „Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018” jest profilaktyka rodzinna. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku w latach 2012-2013 realizował następujące zadania w tym zakresie:

- w 2012 zorganizował jubileuszowe X Podlaskie Dni Rodziny, pod hasłem „Kochaj i dawaj przykład”. W imprezach zorganizowanych na terenie województwa w ramach Podlaskich Dni Rodziny wzięło udział ponad 8 000 osób. W 2013 ROPS zorganizował XI Podlaskie Dni Rodziny pod hasłem „Rodzina silna mądrością”. W imprezach zorganizowanych na terenie województwa w ramach tego przedsięwzięcia udział wzięło ponad 5 000 osób. Celem przeprowadzonych wydarzeń było wzmocnienie rodzinnych wartości;
- zorganizował dwa seminaria pn. „Dziecko w nowym systemie wspierania rodziny i pieczy zastępczej” ukierunkowane na dyskusję o przepisach regulujących tytułową problematykę;
- powołanie Zespołu ds. opracowania „Programu w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie podlaskim na lata 2013 – 2018”;
- przeprowadził I etap konkursu w ramach II i III edycji Programu „Świetlica – Dzieci – Praca” na rzecz wsparcia dziecka i rodziny w gminie w latach 2011 – 2015.

Ważnym założeniem „Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018” jest wzmacnianie aktywności i integracji osób niepełnosprawnych. Sytuacja tych osób w województwie podlaskim jest bardzo trudna. Brakuje przede wszystkim miejsc pracy

dostosowanych do ich możliwości i potrzeb. Z danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy wynika, że osoby niepełnosprawne stanowią grupę najbardziej dotkniętą bezrobociem. Zjawisko bierności zawodowej wśród osób niepełnosprawnych stanowi jeden z ważniejszych elementów analizy sytuacji tej grupy na lokalnym rynku pracy.

Sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy w województwie podlaskim przedstawia się następująco:

- w końcu 2012 r. w urzędach pracy województwa podlaskiego zarejestrowanych było 3 815 bezrobotnych osób niepełnosprawnych, zaś w 2013 roku liczba ta wzrosła do 4 150 osób;
- wśród bezrobotnych niepełnosprawnych w 2012 roku było 1 570 kobiet (stanowiły one 41,2% ogółu osób niepełnosprawnych) i 2 245 mężczyzn (58,8%). W 2013 roku liczba niepełnosprawnych kobiet wynosiła 1709 (41,1%), zaś mężczyzn 2 441 (58,9%);
- osoby niepełnosprawne stanowiły w końcu 2012 roku 5,6% ogólnej liczby zarejestrowanych bezrobotnych, a w 2013 roku wyniósł 5,9%;
- w ewidencji urzędów pracy pozostawało w 2012 roku 780 niepełnosprawnych osób zarejestrowanych jako poszukujące pracy (20,4% wszystkich niepełnosprawnych bezrobotnych). W 2013 roku liczba ta zmalała do 730 osób (17,6% ogółu niepełnosprawnych bezrobotnych);
- populację osób niepełnosprawnych cechuje niski poziom wykształcenia. Na koniec 2012 roku najwięcej osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jako bezrobotne posiadało wykształcenie gimnazjalne i niższe – 35,2%. W 2013 roku odsetek ten zmniejszył się do 34%;
- wśród bezrobotnych z niepełnosprawnością dominowały osoby poszukujące pracy powyżej 24 miesięcy – 32,0% bezrobotnych w tej grupie. W roku 2013 odsetek ten zmalał do 30,9%.

Analiza sprawozdawczości ROPS z podejmowanych działań w ramach monitoringu Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej wykazują, że w latach 2012-2013 realizowano następujące zadania w ramach wzmacniania aktywności i integracji osób niepełnosprawnych:

- w 2012 roku zorganizowano „V Rodzinny Piknik Integracyjny dla Osób Niepełnosprawnych i ich rodzin”, a w 2013 roku „VI Rodzinny Piknik Integracyjny dla Osób Niepełnosprawnych i ich rodzin”. Piknik jest przedsięwzięciem cyklicznym, mającym na celu przeciwdziałanie izolacji osób niepełnosprawnych oraz wspieranie ich uczestnictwa w imprezach kulturalnych i rekreacyjnych;

- przeprowadzono trzy edycje warsztatów pt. „Radzenie sobie w sytuacjach konfliktowych w pracy z osobami niepełnosprawnymi”, zaś w 2013 roku organizowano cykliczne spotkania członków Wojewódzkiej Społecznej Rady do Spraw Osób Niepełnosprawnych;
- w 2013 roku zorganizowano „Mikołajkowe spotkanie integracyjne dla dzieci niewidomych i słabowidzących oraz ich rodziców z województwa podlaskiego”. Celem spotkania było zwiększenie dostępności i uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym;
- w monitorowanym okresie 2012-2013 wyemitowano cykl programów pt. „Recepta na zdrowie”, służących poprawie warunków życia społecznego osób niepełnosprawnych, dotyczących edukacji zdrowotnej oraz profilaktyki chorób.

W latach 2012-2013 z budżetu województwa podlaskiego ROPS w Białymstoku udzielił dotacji w trybie małych zleceń oraz w trybie otwartych konkursów ofert na realizację zadań publicznych min. w następujących dziedzinach:

- działań na rzecz osób niepełnosprawnych – dotacji udzielono 20 podmiotom w kwocie 80 000 zł w 2012 roku oraz 33 podmiotom w kwocie 135 356 zł w roku 2013;
- ochrony i promocji zdrowia – dotacji udzielono 19 podmiotom w kwocie 182 800 zł w 2012 roku oraz 14 podmiotom w kwocie 145 500 zł w 2013 roku.
- pomocy społecznej – dotacji udzielono 33 podmiotom w kwocie 247 000 zł w 2012 r. oraz 36 podmiotom w kwocie 199 853,75 zł w 2013 r.

Ponadto, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w 2012 roku ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, udzielono dotacji 26 podmiotom wyłonionym w trybie otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych – dotacja w kwocie 100 000 zł. W 2013 roku udzielono dotacji 24 podmiotom na kwotę 196 822,22 zł.

W ramach rozwoju usług socjalnych i edukacyjnych osób starszych na terenie województwa podlaskiego w analizowanym okresie realizowano wiele działań skierowanych na aktywizację osób starszych. W ramach Krajowego Planu Działania na rzecz Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej w 2012 roku Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku zrealizował następujące przedsięwzięcia:

- zorganizowano wojewódzką konferencję inauguracyjną obchody Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012;

- zorganizowano Podlaskie Dni Seniora, w ramach których odbyły się spotkania seniorów ukierunkowane na edukację, profilaktykę zdrowotną oraz aktywizację kulturalną;
- zorganizowano konferencję pt. „Problemy, bezpieczeństwo i profilaktyka przemocy wobec osób starszych na terenie województwa podlaskiego”. Problematyka konferencji dotyczyła zagadnień z zakresu działań prewencyjnych w obszarze bezpieczeństwa i profilaktyki przemocy wobec osób starszych oraz diagnozy problemów i potrzeb podlaskich seniorów;
- zorganizowano 2 konkursy skierowane do mieszkańców województwa podlaskiego. Pierwszy konkurs na film krótkometrażowy lub prezentację multimedialną skierowany był do dzieci i młodzieży uczestniczących do szkół z terenu województwa podlaskiego pt. „BABCIA, DZIADEK I JA”. Celem konkursu było wzmocnienie znaczenia relacji międzypokoleniowych, inspirowanie młodzieży do działań twórczych oraz rozwijanie umiejętności z zakresu technologii informacyjnej. Drugi konkurs pt. „PODLASKI SENIOR ROKU 2012 – LIDER NA RZECZ SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ”. Celem konkursu było promowanie aktywnych Seniorów działających na rzecz społeczności lokalnej oraz uhonorowanie osób, które bezinteresownie wspierają innych, a także promują ideę wolontariatu osób starszych;
- zorganizowano Podlaską Galę Seniora 2012 podsumowującą działania ROPS w Białymstoku w ramach ER2012. Podczas Gali uhonorowano laureatów wojewódzkich konkursów „BABCIA, DZIADEK I JA” oraz „PODLASKI SENIOR ROKU 2012 – LIDER NA RZECZ SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ”.

Z informacji pozyskanych z Komendy Wojewódzkiej Policji wynika, że w latach 2012-2013 na terenie województwa podlaskiego były prowadzone spotkania edukacyjno-informacyjne z seniorami np.:

- Wydział Prewencji KWP w Białymstoku nawiązał współpracę z Klubem Seniora MOPR w Białymstoku. Seniorzy – członkowie klubu uczestniczyli w spotkaniach profilaktycznych z zakresu bezpieczeństwa;
- Wydział Prewencji KWP w Białymstoku przygotował Apel, który został przekazany przedstawicielom Kurii Metropolitalnej oraz Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego Diecezji Białostockiej i Gdańskiej oraz Warszawsko – Bielskiej. Idea jego opracowania i upowszechnienia wśród wiernych podyktowana była potrzebą ograniczenia oszustw popełnianymi na szkodę osób starszych;

- Komenda Powiatowa Policji w Kolnie przy wsparciu Zarządu Powiatu Kolneńskiego oraz duszpasterzy Dekanatu Kolneńskiego opracowała ulotki informujące o zagrożeniach przestępstwami dotyczącymi w szczególności ludzi starszych (kradzieże, oszustwa). Materiały te rozdawane były podczas wizyt duszpasterskich na terenie całego powiatu;
- Komenda Wojewódzka Policji w Suwałkach przeprowadziła projekt edukacyjny „Przewodnik Seniora”, którego celem było zwiększenie poczucia bezpieczeństwa osób starszych, ograniczenie ilości przestępstw i wykroczeń popełnianych na szkodę seniorów oraz zwiększenie świadomości prawnej społeczeństwa. Działania przygotowano z myślą o osobach starszych, które często są samotne, schorowane, narażone w większym stopniu na działania ze strony przestępców. W ramach projektu prowadzono spotkania z seniorami oraz dystrybuowano ulotki i plakaty w przychodniach, sklepach, spółdzielniach mieszkaniowych, parafiach i urzędach;
- Podlaska Policja włączyła się w kampanię promocyjną cyfryzacji telewizji naziemnej. Prowadzona ona była wspólnie z Podlaskim Urzędem Wojewódzkim, Białostockim Oddziałem Telewizji Polskiej oraz Delegaturą Urzędu Komunikacji Elektronicznej. Podlascy policjanci, w ramach realizowanych programów prewencyjnych prowadzili działania skupiające się na informowaniu społeczeństwa (zwłaszcza osób starszych zagrożonych tego rodzaju przestępstwem) o istniejących zagrożeniach.

Ponadto Wydział Prewencji KWP w Białymstoku czynnie włączył się w organizację oraz realizację działań prewencyjnych zmierzających do podniesienia bezpieczeństwa seniorów. W tym celu przeprowadził następujące działania:

- przygotowany został i przesłany, za pośrednictwem KPP/KMP województwa podlaskiego, apel do banków oraz do kościołów;
- na telebimach diodowych wyświetlane były treści profilaktyczne dotyczące powyższych zdarzeń;
- opracowany został apel do rodziców informujący o zagrożeniach oszustwami. Treść apelu została przesłana do Kuratorium Oświaty w Białymstoku z prośbą o odczytanie go podczas spotkań z rodzicami;
- przedstawiciel Wydziału Prewencji KWP w Białymstoku brał udział w spotkaniach z seniorami podczas których omawiane były zasady bezpieczeństwa w domu/mieszkanu i poza miejscem zamieszkania, metody działania przestępców oraz sposoby unikania zagrożeń, a tym samym stania się ofiarą różnorodnych przestępstw;

- we współpracy z Departamentem Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego opracowane zostały kalendarze „Uwaga! Nie dajmy się oszukać!”.

Jednym z celów strategicznych Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018 do realizacji w województwie podlaskim jest **Wzmocnienie konstruktywnych postaw dzieci i młodzieży**. Głównym realizatorem działań w tym zakresie na terenie województwa były placówki szkolne pod nadzorem Kuratorium Oświaty. W latach 2012-2013 zrealizowano między innymi następujące działania:

- konferencja „Nauczyciel liderem w działaniu ucznia – przykłady dobrych praktyk”;
- konferencja „Zaburzenia w odżywianiu uczniów”;
- wojewódzka konferencja „Problem przemocy werbalnej wobec dzieci”;
- seminarium „Sześciolatek w przyjaznej szkole”;
- konferencja regionalna „Dzieci wielojęzyczne i wielokulturowe w polskiej szkole”;
- wojewódzka konferencja naukowa pod patronatem honorowym wojewody podlaskiego „Dziecko w świecie zmian cywilizacyjnych”;
- konferencja: „Z opieki w dorosłość - model usamodzielnienia”.

W ramach Porozumienia zawartego w dniu 31 października 2011 r. pomiędzy Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Białymstoku a Kuratorium Oświaty w Białymstoku, w Teatrze Dramatycznym im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku w 2012 roku zorganizowano X edycję przeglądu małych form teatralnych pt. „Dramat i tragedię pozostaw teatrowi”. Podczas eliminacji strefowych przegląd skupił 48 zespołów gimnazjalnych z województwa, z których wyłoniono 9 najlepszych.

Podnoszenie poziomu świadomości i wrażliwości społecznej oraz rozwój współpracy międzyinstytucjonalnej w zakresie bezpieczeństwa, to kolejny priorytetowy cel zapisany w Strategii.

Z monitoringu wynika, że Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku w latach 2012-2013 roku w ramach działań zmierzających do poprawy bezpieczeństwa oraz na rzecz przeciwdziałania przemocy zrealizował między innymi następujące działania:

- w dniu 27 lutego 2012 r. uchwałą Sejmiku Województwa Podlaskiego przyjęto „Program Przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie podlaskim na lata 2012-2015”;
- na podstawie zawartych porozumień pomiędzy Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Białymstoku, a Komendą Wojewódzką Policji w Białymstoku w latach 2012-2013 zrealizowano następujące działania prewencyjne:

- „(NIE)BEZPIECZNY INTERNET” - działanie mające na celu upowszechnienie informacji na temat zagrożeń związanych z korzystaniem z internetu. W tym celu wydrukowano materiały informacyjne dotyczące bezpieczeństwa w sieci;
 - „nieTOLERANCJA” - działanie mające na celu organizację spotkań z młodzieżą w ramach współpracy międzyinstytucjonalnej na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
 - „BEZPIECZNIK” – w 2012 roku zorganizowano działanie mające na celu podnoszenie świadomości dzieci i młodzieży w obszarze bezpiecznego spędzania wakacyjnego czasu wolnego. Na potrzeby działania wydrukowano materiały profilaktyczne związane z zapewnieniem bezpieczeństwa dzieci i młodzieży oraz zorganizowano konkurs „Detektyw na Wakacjach”;
 - „WAKACJE 2013” – w 2013 roku przeprowadzono działanie mające na celu podnoszenie świadomości dzieci i młodzieży w obszarze bezpiecznego spędzania wakacyjnego czasu wolnego. Przeprowadzono działania profilaktyczno - informacyjne dotyczące bezpieczeństwa w wodzie, nad wodą oraz na wodzie. Na realizację powyższych działań wykonano materiały profilaktyczne związane z zapewnieniem bezpieczeństwa dzieci i młodzieży oraz zakupiono materiały edukacyjne. W ramach ww. działania zorganizowano ponadto 2 konkursy plastyczne: „Wakacyjne bezpieczeństwo malowane oczami dziecka” i „Bezpieczne wakacje na rowerze”. Adresatami pierwszego konkursu były dzieci i młodzież w wieku od 7 do 14 lat z terenu województwa podlaskiego, łącznie na konkurs zgłoszono 68 prac plastycznych. W drugim konkursie wzięło udział 242 uczniów klas IV-VI z 48 podlaskich szkół podstawowych.
- w ramach programu „STOP PATOLOGIOM” w okresie monitorowania założeń Strategii zrealizowano następujące działania profilaktyczno – informacyjne:
 - „Nie ufaj bezGRANICznie” - działanie mające na celu podniesienie świadomości wśród młodzieży oraz osób wyjeżdżających za granicę na temat zagrożeń związanych z handlem ludźmi. Na potrzeby przedsięwzięcia wydrukowano materiały informacyjno-edukacyjne;
 - „Nie bądźmy obojętni” - działanie mające na celu upowszechnienie informacji na temat zagrożenia zamrażaniem, możliwości uzyskania pomocy, potrzeby

reakcji społecznej w sytuacji podejrzenia zagrożenia życia lub zdrowia. Na potrzeby działania wydrukowano materiały profilaktyczne;

- „Szkoła Dobrego Wyboru” - w 2012 roku przeprowadzono działanie mające na celu kompleksową edukację realizatorów działań profilaktycznych, na co dzień pracujących z młodzieżą (nauczycieli, pedagogów, wychowawców). W ramach działania przeprowadzono cztery 2-dniowe szkolenia oraz wydrukowano materiały szkoleniowe i broszury informacyjne;
- „nieTOLERANCJA” – w 2013 roku zorganizowano działanie skierowane do uczniów białostockich szkół. Głównym celem działań było uwrażliwienie młodych ludzi na otaczającą ich różnorodność oraz szerzenie wśród nich szacunku i otwartości na inność.
- w ramach ogólnopolskiej kampanii społecznej „Słowa ranią na całe życie”, zorganizowano konferencję pn. „Problem przemocy werbalnej wobec dzieci”, w której uczestniczyło 105 osób
- W 2012 roku przeprowadzono trzy edycje warsztatów pn. „Radzenie sobie w sytuacjach konfliktowych w pracy z osobami niepełnosprawnymi”, w której wzięły udział 63 osoby;
- W roku 2012 zorganizowano szkolenia pn. „Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych – Szkolenie Podstawowe”, w których uczestniczyło 45 przedstawicieli GKRPA z powiatu monieckiego, sejneńskiego oraz grajewskiego;
- W 2013 roku przeprowadzono cykl szkoleń nt. „Praca z osobami dotkniętymi przemocą w rodzinie”, skierowanych do grup kuratorów sądowych, pracowników ośrodków pomocy społecznej oraz osób zajmujących się pracą z uwikłanymi w przemoc w rodzinie z powiatów sokólskiego, łomżyńskiego, grajewskiego;
- W dniach 2013 r. zrealizowano cykl warsztatów pn. „Przemoc wobec dziecka - jak reagować, gdy dziecku dzieje się krzywda”, mających na celu podniesienie umiejętności zawodowych osób pracujących z dziećmi i młodzieżą (kadra przedszkoli i szkół podstawowych z terenu województwa podlaskiego) w zakresie rozpoznawania i udzielania skutecznej pomocy w przypadku podejrzenia krzywdzenia dziecka;
- W 2013 r. zrealizowano cykl zajęć informacyjno-edukacyjnych na temat zjawiska cyberprzemocy (40 spotkań po 2 godziny dydaktyczne). Celem zajęć było dostarczenie rzetelnej wiedzy na temat zjawiska, uwrażliwienie młodzieży na specyfikę problemu, promowanie bezpiecznego i kulturalnego korzystania z sieci, poznanie miejsc oraz sposobów reagowania w sytuacjach cyberprzemocy. W zajęciach

udział wzięło łącznie 834 uczniów ze szkół gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych z terenu województwa podlaskiego;

- W 2013 r. zakupiono i rozdysponowano ulotki oraz materiały informacyjne „Reaguj na przemoc”, przeznaczone na działania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Wszystkie podejmowane inicjatywy, które zostały wymienione w tym rozdziale, miały za swój główny cel systemowe podejście do działań zapobiegawczych w obszarze patologii społecznych poprzez stworzenie kompleksowej oferty profilaktycznej. Poprzez prowadzenie stałej działalności informacyjno-edukacyjnej zwiększa się świadomość społeczna jak i uwrażliwienie na problemy społeczne. Podejmowanie szeregu działań profilaktycznych ma na celu również zmniejszenie i zapobieganie patologiom i demoralizacji dzieci i młodzieży jak też ograniczenie ilości zdarzeń z udziałem nieletnich oraz zapobieganie eskalacji przemocy w rodzinie.

2.3 PROFILAKTYKA ORAZ OFERTA LECZENIA W SYSTEMIE OCHRONY ZDROWIA

Jedną z fundamentalnych funkcji państwa jest ochrona zdrowia obywateli. W ramach opracowywania Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018 „**Profilaktyka i oferta leczenie w systemie zdrowia**” pojawiła się jako jedna z kluczowych kwestii. W ramach tego zagadnienia sformułowano następujące cele operacyjne:

1. *Wspieranie działań służących promocji zdrowia i kształtujących zdrowy styl życia*
2. *Optymalizacja usług medycznych*
3. *Zwiększenie dostępności świadczeń w zakresie leczenia i rehabilitacji osób uzależnionych, współuzależnionych i ich rodzin*
4. *Usprawnienie systemu wykrywania, diagnozowania i redukowania uzależnień wśród dzieci i młodzieży.*

Na terenie województwa podlaskiego w latach 2012-2013 realizowane były różnorodne programy zdrowotne. Ich głównymi celami były przede wszystkim: wczesne wykrycie chorób i profilaktyka, zwiększenie kontroli nad swoim zdrowiem, poprzez podniesienie świadomości zdrowotnej i uczestnictwo w prowadzonych akcjach sprzyjających zdrowiu oraz zmniejszenie śmiertelności z powodu zachorowań.

W dużych miastach i powiatach województwa podlaskiego najczęściej realizowano programy profilaktyki nowotworowej, w tym szczególnie: profilaktyką raka piersi, raka szyjki macicy oraz programy zdrowotne służące zapobieganiu zaburzeniom psychicznym. Były one dofinansowywane głównie przez Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Urzędy Miast, Starostwa Powiatowe, Podlaski Oddział Wojewódzki Narodowego Funduszu Zdrowia (bezpłatne badania) oraz Podlaski Oddział Okręgowy Polskiego Czerwonego Krzyża. W gminach największą popularnością cieszyły się programy „Wsparcie osób starszych, niepełnosprawnych i ze schorzeniami ruchu”, które finansowane były z budżetu gmin, Powiatowych Stacji Sanitarno-Epidemiologicznych, pozyskanych środków unijnych oraz ze środków pochodzących od sponsorów.

Ogólna kwota przeznaczona na realizację programów zdrowotnych w województwie podlaskim w 2012 roku wyniosła 2 002 906,48 zł. W 2013 roku kwota ta znacznie się zwiększyła i wyniosła 3 114 714,45 zł.

Monitoring wykazał, że na terenie województwa podlaskiego w latach 2012-2013 zrealizowano 5 programów zdrowotnych finansowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia oraz realizowanych na zlecenie ministra zdrowia:

- Program profilaktyki chorób układu krążenia (CHUK);
- Program profilaktyki raka piersi;
- Program profilaktyki raka szyjki macicy;
- Program profilaktyki gruźlicy;
- Program badań prenatalnych dla kobiet w ciąży.

Tabela 4. Programy zdrowotne realizowane w latach 2012-2013 w województwie podlaskim

Program	Liczba uczestników	
	2012 rok	2013 rok
Profilaktyki chorób układu krążenia	1 961	1 700
Profilaktyki raka piersi	35 839	36 747
Profilaktyki raka szyjki macicy	25 588	22 913
Profilaktyka gruźlicy	7 062	3 245
Badania prenatalne dla kobiet w ciąży	1 704	1 689

Źródło: opracowanie własne na podstawie Oceny zabezpieczenia opieki zdrowotnej w województwie podlaskim w latach 2012-2013

Choroby układu krążenia są główną przyczyną zgonów w Polsce i na świecie. Umieralność w Polsce z tego powodu należy do najwyższych w Europie. W programie tym w województwie podlaskim w 2012 r. uczestniczyło łącznie 1 961 osób, zaś w 2013 r. 1 700 osób. W etapie podstawowym programu profilaktyki raka piersi w województwie podlaskim w 2012 r. uczestniczyło łącznie 35 839 kobiet – z czego 35 055 to mieszkanki województwa. W roku 2013 liczba kobiet, która wzięła udział w programie nieco wzrosła i wyniosła 36 747. W etapie pogłębionej diagnostyki w województwie podlaskim w 2012 r. uczestniczyło 1 306, zaś w 2013 r. 1 332 kobiet. Jeśli chodzi o program profilaktyki raka szyjki macicy, w etapie podstawowym w województwie podlaskim w 2012 r. uczestniczyło łącznie 25 588 kobiet, z czego 25 465 stanowiły mieszkanki województwa. W 2013 r. ilość kobiet, które wzięły udział w programie spadła o ponad 10% i wyniosła 22 913. W 2012 r. na etapie pogłębionej diagnostyki uczestniczyło 47 kobiet, zaś w 2013 r. 35 kobiet. W programie profilaktyki gruźlicy w województwie podlaskim w 2012 r. uczestniczyły 7 062 osoby. Program adresowany był do osób dorosłych, które miały bezpośredni kontakt z osobami z rozpoznaną gruźlicą oraz do osób które charakteryzuje przynajmniej jedna z cech: bezrobotny, niepełnosprawny, obciążony długotrwałą chorobą, obciążony problemem alkoholowym,

narkomanią, bezdomny. W 2013 r. odnotowano duży spadek ilości uczestników programu, gdyż wzięło w nim udział 3 245 osób, czyli o ponad 50% mniej niż w poprzednim roku. W programie badań prenatalnych dla kobiet w ciąży w 2012 r. na terenie województwa podlaskiego uczestniczyły łącznie 1 704 kobiety, zaś w 2013 r. ich liczba wyniosła 1 689.

Realizowano także „**Program zapobiegania zakażeniom HIV w województwie podlaskim na lata 2012-2016**”. Celem realizacji programu było przede wszystkim: podniesienie świadomości mieszkańców województwa podlaskiego w zakresie profilaktyki zakażeń wirusem HIV oraz ograniczenie ryzykownych zachowań wśród młodzieży i osób dorosłych, zwiększenie tolerancji dla osób żyjących z HIV/AIDS. W ramach programu w szkołach odbywały się apele i zajęcia na temat „Uczymy się żyć bez ryzyka AIDS”. Ponadto przeprowadzono: kampanię informacyjną dotyczącą Punktu Konsultacyjno-Diagnostycznego w Białymstoku, „Olimpiadę wiedzy o HIV/AIDS” w szkołach gimnazjalnych (etap powiatowy i wojewódzki) oraz konkurs „MAT – wygrywa Miłość, Akceptacja, Tolerancja”. Na realizację programu w 2012 roku poniesiono nakłady w wysokości 26 644,00 zł, zaś rok później 43 444,83 zł.

Kolejnym działaniem profilaktycznym było realizowanie programów ukierunkowanych na przeciwdziałanie zachorowaniom na nowotwory. Ich celem było: wczesne wykrycie chorób, profilaktyka poprzez popularyzację badań cytologicznych i mammograficznych, zmniejszenie umieralności z powodu raka piersi i macicy u kobiet, podniesienie poziomu wiedzy na temat choroby nowotworowej poprzez edukację, szczepienia przeciw HPV, naukę samobadania piersi oraz ćwiczenia rehabilitacyjne kobiet po mastektomii. Realizowano między innymi programy służące profilaktyce i wczesnej wykrywalności chorób:

- Europejski Kodeks Walki z Rakiem - Populacyjny Program Wczesnego Wykrywania Raka Piersi;
- Program przeciwdziałania rakowi szyjki macicy, rakowi sromu, rakowi pochwy, brodawkom płciowym wywołanym przez wirusy HPV;
- Program „Różowa wstążeczka ”
- Program „Laurka dla mamy”.

Dodatkowo wspierano działania w zakresie profilaktyki i rehabilitacji kobiet po chorobie nowotworowej raka piersi, działania rehabilitacyjne dla kobiet po mastektomii, masaże i zajęcia z psychologiem. W ramach ww. programów przeprowadzano warsztaty edukacyjne w szkołach ponadgimnazjalnych dotyczące tematyki profilaktyki antynowotworowej, szkolenia czy ćwiczenia samobadania piersi na fantomach. W 2012 roku

na realizację wszystkich programów w tym zakresie poniesione zostały nakłady w wysokości 131 485,00 zł. W 2013 roku kwota ta wyniosła 96 862,76 zł.

Na obszarze województwa podlaskiego w latach 2012-2013 realizowano także profilaktykę antynikotynową w ramach „Narodowego Programu Ograniczenia Zdrowotnych Następstw Palenia Tytoniu w Polsce”. Za jego główny cel postawiono podniesienie świadomości mieszkańców województwa podlaskiego (w szczególności dzieci i młodzieży) na temat zagrożeń związanych z paleniem tytoniu, kształtowaniem nawyków prozdrowotnych oraz zapobieganiem astmie. Populacja objęta programami to: dzieci z oddziałów przedszkolnych, uczniowie klas I-III Szkół Podstawowych, młodzież szkolna i nauczyciele z województwa podlaskiego. W ramach programu odbyła się konferencja dotycząca problemu palenia tytoniu, dystrybucja plakatów, ulotek, naklejek „zakazu palenia” w miejscach pracy, publicznych czy obchody „Światowego Dnia bez Tytoniu”. Prowadzono także zajęcia edukacyjno-informacyjne, organizowano festyny, konkursy na temat realizowanej tematyki prozdrowotnej. Na realizację ww. programów w 2012 roku wydano 2 450,00 zł, natomiast w 2013 roku środki wydane na ten cel to 600,00 zł.

Celem programów „Zapobieganie chorobom zakaźnym” oraz „Szczepienia ochronne” było uświadomienie społeczeństwu jakie znaczenie mają szczepienia ochronne w zapobieganiu chorobom zakaźnym oraz eliminowania problemów zdrowotnych, jakimi są najczęstsze zachorowania u noworodków, niemowląt, małych dzieci oraz osób dorosłych, zwłaszcza w podeszłym wieku. Takie programy realizowano w 2012 roku między innymi na terenie Miasta Sejny oraz gmin: Mielnik, Brańsk i Raczki, natomiast w 2013 roku w gminach: Sejny, Jaświły, Mielnik, Czarna Białostocka, Choroszcz, Wasilków, Raczki, i Sołectwie Kleosin. W ramach programów podejmowano następujące działania: przeprowadzano szczepienia (profilaktyczne przeciwko kleszczowemu zapaleniu mózgu i opon mózgowo-rdzeniowych, przeciwko wirusowi HPV, przeciwko rakowi szyjki macicy, ochronne przeciwko pneumokokom oraz profilaktyczne szczepienia niemowląt nowoczesnymi szczepionkami uodparniającymi). Na realizację ww. programów w 2012 r. poniesione zostały nakłady w wysokości 59 372,48 zł., zaś rok później kwota ta wzrosła do 162 656,35 zł.

Monitoring wykazał, że na terenie województwa podlaskiego realizowano także program „Pierwsza pomoc w nagłych przypadkach”, którego celem była między innymi: nauka umiejętności postępowania w stanach zagrożenia życia i zdrowia, podniesienie poziomu wiedzy społeczeństwa z zakresu udzielania pierwszej pomocy, zdobycie umiejętności bezpiecznych i odpowiedzialnych nad akwenami wodnymi, ograniczenie

skutków chorób i urazów prowadzących do niepełnosprawności, propagowanie tematyki ratownictwa medycznego w czasie akcji ratowniczych. Na realizację ww. programów w 2012 roku poniesione zostały nakłady w wysokości 119 459,00 zł (w powiecie łomżyńskim realizacja w ramach pozyskanych środków unijnych), a w 2013 roku na program przeznaczono 9 484,73 zł.

Podejmowano również działania w ramach „Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2011-2015”. Ich głównym celem było przeciwdziałanie dyskryminacji i stygmatyzacji osób cierpiących na zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania, zapobieganie rozwojowi zaburzeń psychicznych i ograniczanie ich skutków, podniesienie poziomu wiedzy na temat zagadnień zdrowia psychicznego oraz pomoc w zachowaniu równowagi psychicznej. W ramach realizacji programu odbywały się: warsztaty, kampania społeczna i spotkania informacyjno-szkoleniowe w szkołach. Na realizację ww. programu w 2012 r. poniesione zostały nakłady w wysokości 191 479,00 zł (w powiecie łomżyńskim - realizacja została przeprowadzona w ramach pozyskanych środków unijnych), zaś w 2013 r. 943 328,73 zł (w powiecie łomżyńskim - realizacja w ramach pozyskanych środków unijnych).

Na terenie województwa realizowano także program „Wsparcie osób starszych, niepełnosprawnych i ze schorzeniami ruchu”. Jego celem było: wsparcie psychologiczno-terapeutyczne osób niepełnosprawnych i ich rodzin, warsztaty terapii zajęciowej, stwarzanie warunków umożliwiających funkcjonowanie osobom niepełnosprawnym, zmniejszenie lub ograniczenie negatywnych skutków przewlekłych schorzeń układu kostno-stawowego u osób z zaburzeniami funkcji ruchu, zorganizowanie fachowej pomocy medycznej i pielęgnacyjnej chorym, niepełnosprawnym i będącym w podeszłym wieku, organizacja opieki socjalnej oraz poprawa jakości życia ww. osób. Populację objętą programami stanowiły: dzieci niepełnosprawne i ich opiekunowie, osoby starsze, chore, przewlekłe chore, niepełnosprawne. Całkowity koszt na realizację ww. programów w 2012 roku wyniósł 413 892,00 zł, natomiast rok później 1 352 968,00 zł.

Głównym celem programu „Profilaktyki i promocji zdrowia” było wyrobienie nawyków prozdrowotnych wśród ogółu społeczeństwa, zapobieganie wrodzonym wadom cewy nerwowej, wykrywanie zaburzeń funkcji percepcyjnomotorycznych u dzieci, zmniejszenie zakażeń wśród uczniów, edukacja, poprawa stanu zdrowia i kondycji fizycznej ludności, wczesne rozpoznawanie czynników ryzyka chorób, wykrycie wad słuchu, wzroku i wymowy, prawidłowa higiena jamy ustnej, zapobieganie chorobom zębów i dziąseł itp. Populacją objętą programem były dzieci przedszkolne i szkół podstawowych, młodzież

gimnazjalna, pedagodzy, nauczyciele ze szkół ponadgimnazjalnych, dorośli, osoby i rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i w podeszłym wieku. Program był realizowany na terenie powiatów: sokólskiego, łomżyńskiego, miast: Białystok, Łomża, Krynki, Sejny oraz gmin: Nowe Piekuty, Kołaki Kościelne, Mielnik, Sidra, Szudziałowo, Czyżew, Filipów. W 2013 roku Program realizowano na terenie powiatów: sokólskiego, białostockiego, augustowskiego, wysokomazowieckiego, miast: Białystok, Łomża, Krynki, oraz gmin: Augustów, Choroszcz, Mielnik, Sidra, Szudziałowo, Kuźnica Białostocka, Czyżew, Nowe Piekuty. Na realizację programu „Profilaktyki i promocji zdrowia” w 2012 roku poniesione zostały nakłady w wysokości 1 051 025,00 zł, a w 2013 roku ich koszt wyniósł 496 069,03 zł.

W latach 2012-2013 w województwie podlaskim podejmowano także inicjatywy w ramach programów dotyczących przeciwdziałania narkomanii i alkoholizmowi. Celem programów było zapoznanie uczniów z rodzajami uzależnień występujących we współczesnym świecie, ich skutkami i sposobami zapobiegania, przeciwdziałanie zażywaniu środków uzależniających, kształtowanie zdrowej osobowości i promowanie właściwego stylu życia. Na realizację tych programów w 2012 roku poniesione zostały nakłady w wysokości 7 100,00 zł, zaś w 2013 roku 9 300,00 zł.

Tabela 5. Zestawienie kosztów poniesionych na realizację programów zdrowotnych w latach 2012-2013 w województwie podlaskim

Nazwa programu zdrowotnego	Poniesione koszty programu	
	2012 r	2013 r
Programy ukierunkowane na przeciwdziałanie zachorowaniom na nowotwór	131 485,00 zł	96 862,76 zł
Programy mające na celu zapobieganie zaburzeniom psychicznym	202 579,00 zł	943 328,73 zł
Programy – „Zapobieganie zakażeniom HIV w województwie podlaskim”	26 644,00 zł	43 444,83 zł
Programy – „Profilaktyka antynikotynowa”	2 450,00 zł	600,00 zł
Programy – „Wsparcie osób starszych, niepełnosprawnych i ze schorzeniami ruchu”	413 892,00 zł	1 352 968,00 zł
Programy – „Zapobieganie chorobom zakaźnym”, „Szczepienia ochronne”	59 372,48 zł	162 656,35 zł.
Programy – „Pierwsza pomoc w nagłych przypadkach”	119 459,00 zł	9 484,73 zł
Programy Promocji Zdrowia	1 039 925,00 zł	496 069,03 zł
Programy dotyczące przeciwdziałanie narkomanii i alkoholizmowi	7 100,00 zł	9 300,00 zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego w Białymstoku

Wydatki ogółem przeznaczone na realizację programów zdrowotnych w województwie podlaskim w 2013 r. wyniosły 3 114 714,45 zł i są o 1 111 807,97 zł wyższe niż w roku poprzednim. W największym stopniu poniesione koszty wzrosły w przypadku programów „Wsparcie osób starszych, niepełnosprawnych i ze schorzeniami ruchu” (wzrost o prawie 940 tys. zł) oraz programy mające na celu zapobieganie zaburzeniom psychicznym (koszty w porównaniu do poprzedniego roku wzrosły o ponad 740 tys. zł). Mniejsze środki finansowe przeznaczono w 2013 roku względem roku poprzedniego na Program Promocji Zdrowia (o ponad 540 tys. zł mniej) oraz na program „Pierwsza pomoc w nagłych przypadkach” (o 100 tys. zł mniej).

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w latach 2012-2013 realizował działania usprawniające system wykrywania, diagnozowania i redukowania uzależnień wśród dzieci i młodzieży:

- realizowano Program Wczesnej Interwencji wobec Młodych Użytkowników Narkotyków „FreD goes net”, będący międzynarodowym projektem z obszaru profilaktyki selektywnej (koszt: 18 534 zł w 2012 roku oraz 13 258,95 zł w 2013 roku).
- w roku 2013 przeprowadzono akcję informacyjno-edukacyjną skierowaną do dwóch grup odbiorców: przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości oraz młodych użytkowników substancji psychoaktywnych. Materiały w postaci ulotek i plakatów przygotowano pod kątem stosowania alternatywnych rozwiązań profilaktycznych (program „FreD” i „CANDIS”) wobec osób „przyłapanych” na posiadaniu niewielkich ilości nielegalnych substancji psychoaktywnych oraz oferty uczestnictwa okazjonalnych użytkowników środków psychoaktywnych w tego typu programach. (Koszt: 6 322,20 zł.)
- zorganizowano spotkanie przedstawicieli podlaskich placówek leczenia uzależnień ukierunkowane na przedstawienie aktualnych zmian legislacyjnych oraz programów alternatywnych w zakresie leczenia uzależnień.
- przeprowadzono kolportaż materiałów upowszechniających założenia ogólnopolskiej kampanii społecznej pn.: „Narkotyki? Na co mi to. Odleć z nami, nie z narkotykami!” oraz rozpropagowano informację o ogólnopolskim konkursie promującym aktywne formy samorealizacji.

Obserwatorium Integracji Społecznej (w ramach projektu systemowego „Koordynacja na Rzecz Aktywnej Integracji”) Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku sporządziło raport badawczy „Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych

na terenie województwa podlaskiego w 2012". Na podstawie otrzymanych danych określono obszar zagrożenia i rozmiar zjawiska alkoholizmu w regionie oraz opisano działania w zakresie zapobiegania i rozwiązywania problemów alkoholowych, prowadzone w skali województwa.

W 2012 roku w ramach realizacji „Programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie podlaskim na lata 2009-2013” Zarząd Województwa Podlaskiego udzielił dotacji zakładom opieki zdrowotnej tj.: Samodzielnemu Publicznemu Psychiatrycznemu Zakładowi Opieki Zdrowotnej im. dr Stanisława Deresza w Choroszcy, Specjalistycznemu Psychiatrycznemu Samodzielnemu Publicznemu Zakładowi Opieki Zdrowotnej w Suwałkach, Wojewódzkiemu Ośrodkowi Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Łomży, zaś w 2013 roku Wojewódzkiemu Ośrodkowi Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Łomży. Łączna kwota dotacji w 2012 roku wyniosła 506 354 zł, a w 2013 roku 150 000 zł. Różnica w wysokości przeznaczonych środków to 356 354 zł.

Ponadto w ramach realizacji ww. Programu udzielono dotacji z przeznaczeniem na pierwsze wyposażenie centrum integracji społecznej. W 2012 roku tą formę wsparcia otrzymały: Fundacja Edukacji i Twórczości w Białymstoku oraz Stowarzyszenie „Ku dobrej Nadziei” w Białymstoku w wysokości 50 000 zł, a w 2013 roku Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Gminy Krasnopol „Charyzma” w wysokości 61 998,38 zł.

2.4. WZROST ZATRUDNIENIA I MOBILNOŚCI ZAWODOWEJ

Jednym z głównych problemów społecznych województwa podlaskiego jest wysoka stopa bezrobocia. Jest to zjawisko społeczne, które polega na tym, że część ludzi zdolnych do pracy oraz deklarujących chęć podjęcia jej nie znajduje faktycznego zatrudnienia z różnych powodów. Podlaski rynek pracy cechuje się dużą różnorodnością. Można zauważyć różnice w regionalnych rynkach pracy biorąc pod uwagę poziom bezrobocia oraz rozwój gospodarczy.

Dla prawidłowego funkcjonowania rynku pracy znaczenie ma odpowiednio realizowana regionalna polityka rynku pracy. Taka polityka odnosi się do świadomego oddziaływania na popyt i podaż w celu utrzymania równowagi. Część aktywnej polityki rynku pracy sprowadza się do kierowania osób bezrobotnych do udziału w określonych programach np. szkoleniach, poradnictwie zawodowym itp.

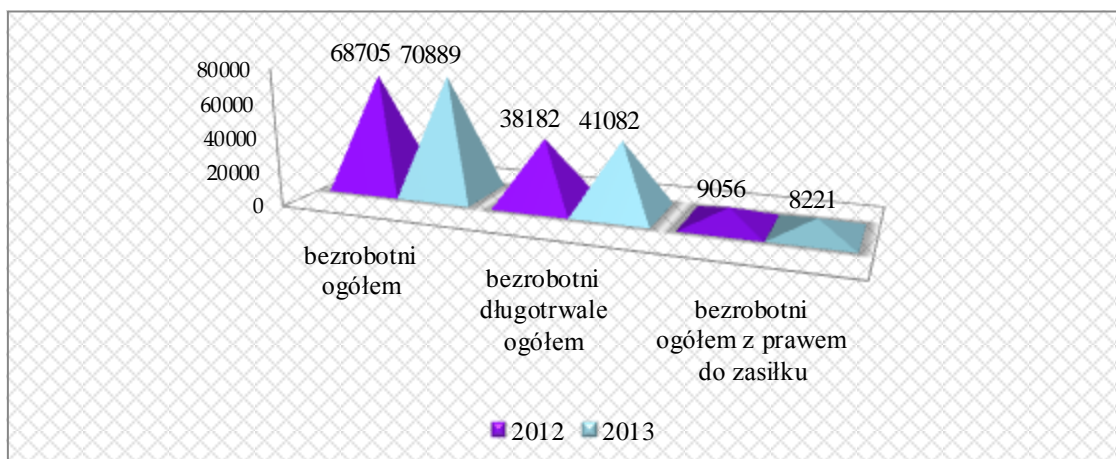
Głównymi problemami regionalnego rynku pracy w województwie podlaskim jest niewystarczające wsparcie kształcenia i zatrudnienia osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia w stosunku do skali potrzeb, niski wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych i niskie kwalifikacje zawodowe tych osób; wysoki udział osób biernych zawodowo i poziom bierności zawodowej kobiet wśród bezrobotnych ogółem; ograniczona pomoc instytucjonalna oraz skłonność pracodawców do elastycznego zatrudniania kobiet; niewystarczające wsparcie kierowane do osób powracających z zagranicy; zwiększenie efektywności usług rynku pracy oraz niewielka skala wykorzystania programu prac społecznie użytecznych.

Główne cele regionalnej polityki rynku pracy określone w Strategii to:

1. *Promocja i aktywizacja regionalnego rynku pracy – rozwój inicjatyw służących tworzeniu miejsc pracy.*
2. *Dostosowanie kształcenia i edukacji do potrzeb rynku pracy.*
3. *Ograniczenie skali zjawiska wykluczenia społecznego i ubóstwa.*

Monitoring wykazał, że liczba osób bezrobotnych w powiatowych urzędach pracy w województwie podlaskim na koniec 2013 roku wynosiła 70 889 i było to o 2 184 osób więcej niż w roku poprzednim. Dane liczbowe wskazują na fakt, że na przestrzeni lat liczba bezrobotnych ogółem konsekwentnie wzrasta. W 2013 roku 58% wszystkich pozostających bez pracy to osoby długotrwale bezrobotne, zaś osoby z prawem do zasiłku tworzyły jedynie 12 % ogółu osób bezrobotnych.

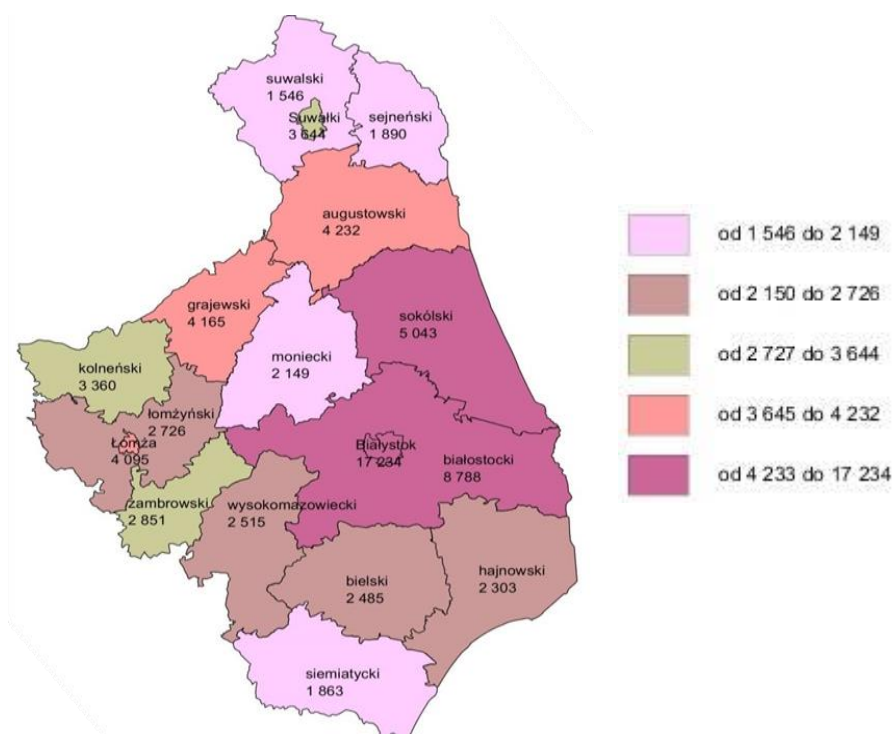
Wykres 1. Liczba osób bezrobotnych, długotrwale bezrobotnych, a także z prawem do zasiłku w latach 2012-2013 w województwie podlaskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za lata 2012-2013

W grudniu 2013 roku najwięcej bezrobotnych osób zamieszkiwało w miastach Białystok – 17 234 i Łomża – 4 095 oraz w powiatach białostockim – 8 788, sokólskim – 5 043, augustowskim – 4 232 i grajewskim – 4 165.

Mapka 1. Bezrobotni ogółem w powiatach na terenie województwa podlaskiego w 2013 roku

Źródło: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w województwie podlaskim w 2013 roku, str. 10

W 2012 roku bez pracy pozostawało 14 550 osób, zaś w 2013 roku 14 197 osób do 25 roku życia. W 2012 roku zmniejszył się (o 1,2 punktu proc.), procentowy udział młodzieży w populacji podlaskich bezrobotnych, ale nadal bezrobocie młodzieży w województwie podlaskim jest wysokie, wyższe niż średnia w kraju (odpowiednio: 21,2% wobec 19,8% ogółu bezrobotnych w Polsce). Bezrobocie wśród młodzieży determinują takie czynniki takie jak: ogólnie trudna sytuacja gospodarcza naszego regionu i kraju oraz związany z tym niedostatek miejsc pracy, niedostosowanie kierunków kształcenia do możliwości i potrzeb rynku pracy, brak odpowiednich praktyk zawodowych na poziomie wymaganym przez pracodawców, brak umiejętności planowania alternatywnej kariery zawodowej jak również mała mobilność zawodowa. Urzędy pracy podejmują następujące działania w obszarze aktywizacji zawodowej osób młodych:

- stwarzają bezrobotnej młodzieży możliwość podnoszenia kwalifikacji lub przekwalifikowania w związku z brakiem odpowiednich propozycji zatrudnienia;
- dają możliwość zdobycia doświadczenia poprzez odbycie stażu u pracodawcy;
- prowadzą za pomocą doradców zawodowych poradnictwo zawodowe;
- prowadzą Centra Informacji i Planowania Kariery Zawodowej, które świadczą usługi z zakresu doradztwa zawodowego w formach indywidualnych i grupowych;
- prowadzą kluby pracy, w ramach których organizuje się aktywizacyjne spotkania grupowe, mające na celu naukę praktycznych umiejętności poruszania się na rynku pracy.

Szkolenia, które są pozyskiwane ze środków Funduszu Pracy mają na celu podniesienie kwalifikacji zawodowych oraz innych umiejętności prowadzących do wzmocnienia szansy na objęcie bądź też utrzymanie zatrudnienia, a także innej pracy zarobkowej lub działalności gospodarczej. Powiatowe urzędy pracy inicjują i najczęściej aranżują szkolenia dla osób bezrobotnych. Szkolenia takie dotyczą osób, które utraciły zdolność do wykonywania pracy w swoim zawodzie. Szkolenia kierowane są ponadto do osób, które posiadają niskie kwalifikacje zawodowe oraz nie dysponują umiejętnością aktywnego poszukiwania pracy.

W ograniczaniu bezrobocia i promocji zatrudnienia istotną rolę pełnią programy na rzecz promocji zatrudnienia. Obserwuje się stały wzrost środków z Funduszu Pracy, w dyspozycji powiatowych urzędów pracy przeznaczonych na aktywizację zawodową bezrobotnych. W latach 2012-2013 ich udział w wydatkach ogółem wyniósł odpowiednio 91.700,6 tys. zł i 115.278,2 tys. zł. Szczególny wzrost zaobserwowano w wydatkach związanych z refundacją kosztów wyposażenia i doposażenia stanowiska pracy; robót

publicznych oraz środków na podjęcie działalności gospodarczej; stypendia i składki na ubezpieczenia społeczne.

Według danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w 2012 roku w województwie podlaskim powiatowe urzędy pracy, z Funduszu Pracy, na podjęcie działalności gospodarczej przekazały osobom bezrobotnym 23 681,30 tys. zł, zaś w roku kolejnym 29 062,00 tys. zł.

Tworząc nowe miejsca pracy oraz zatrudniając osoby bezrobotne można liczyć na wsparcie finansowe w postaci refundacji kosztów wyposażenia i doposażenia stanowiska pracy. Dofinansowanie przeznaczone na ten cel oznacza zwrot kosztów poniesionych przez podmiot prowadzący działalność gospodarczą na wyposażenie lub doposażenie stanowiska pracy dla bezrobotnego skierowanego na to stanowisko przez powiatowe urzędy pracy. W roku 2012 wydatki na refundację kosztów wyposażenia i doposażenia stanowisk pracy w województwie podlaskim wynosiły 11 149,80 tys. zł. W roku 2013 kwota ta stanowiła 13 270,50 tys. zł.

W ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia najwięcej środków przeznaczono na stypendia i składki na ubezpieczenia społeczne. W 2013 roku wysokość środków wzrosła o 16 749,50 tys. zł w stosunku do roku poprzedniego.

Dominującą grupę bezrobotnych, wymagających wsparcia stanowią na ogół: osoby do 25 roku życia i osoby powyżej 50 roku życia, osoby długotrwale bezrobotne i niepełnosprawne, osoby bez kwalifikacji zawodowych, kobiety oraz mieszkańcy wiejskich obszarów.

Jednym z celów strategicznych „Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018” jest dostosowanie kształcenia i edukacji do potrzeb rynku pracy. Kwalifikacje oraz wykształcenie większości osób poszukujących pracy nie są w stanie spełnić wymagań stawianych przez podlaski rynek pracy. Dlatego zasadne staje się przekwalifikowanie, gdyż znalezienie pracy we własnym zawodzie często staje się niemożliwe. Monitoring wykazał, że powiatowe urzędy pracy województwa podlaskiego w 2012 roku skierowały na szkolenia 2 137 osób bezrobotnych, staż u pracodawcy rozpoczęło 6 571 osób, prace społecznie użyteczne realizowało 1 040 osób, z tytułu realizacji indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego lub podpisania kontraktu socjalnego wyłączono 350 osób, a przygotowanie zawodowe dorosłych rozpoczęło 5 osób. W tym okresie powiatowe urzędy pracy z terenu województwa podlaskiego zorganizowały 354 szkolenia. W roku 2013 w porównaniu do roku poprzedniego zanotowano 3% spadek osób, które powiatowe urzędy pracy skierowały na szkolenia. W 2013 roku staż u pracodawcy w porównaniu z rokiem 2012 rozpoczęło o 284 osoby bezrobotne więcej. Monitoring wykazał,

że w 2013 roku prace społecznie użyteczne rozpoczęło 1 080 bezrobotnych, z tytułu realizacji indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego lub podpisania kontraktu socjalnego wyłączono 371 osób, a przygotowanie zawodowe dorosłych rozpoczęło 19 osób. Liczba szkoleń we wszystkich powiatowych urzędach pracy województwa podlaskiego wzrosła na przestrzeni dwóch ostatnich lat i wynosiła 398. W 2012 roku najwięcej osób skierowano na szkolenia w PUP Augustów (193), PUP Białystok (854), PUP Sokółka (145) oraz PUP Suwałki (138). Z kolei najwięcej osób podjęło zatrudnienie w powiatach: białostockim (301), sokólskim (90), suwalskim (96) oraz wysokomazowieckim (98). W roku 2013 najwięcej osób skierowano na szkolenia w PUP Białystok (824), PUP Suwałki (209) oraz PUP Sokółka (141). Najwięcej osób podjęło zatrudnienie w powiatach: białostockim (393), suwalskim (101) i zambrowskim (74).

W 2013 roku najwięcej osób znalazło zatrudnienie po szkoleniu z tematyki:

- ABC Przedsiębiorczości;
- Kierowca wózków jezdniowych z napędem silnikowym;
- Malarz – szpachlarz;
- Kwalifikacja wstępna przyspieszona dla prawa jazdy kat. C, C+E, C1, C1+E;
- Operator koparko-ładowarki;
- Operator obrabiarek skrawających do metalu;
- Przygotowanie do prowadzenia działalności gospodarczej;
- Vademecum przedsiębiorczości.

Tematyka szkoleń była indywidualnie dobierana do potrzeb samych zainteresowanych oraz dostosowywana do zapotrzebowania lokalnych rynków pracy.

Pomoc powiatowych urzędów pracy w ramach aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu to: szkolenia, prace interwencyjne, roboty publiczne, prace społecznie użyteczne, staże, dofinansowanie podejmowania działalności gospodarczej, dofinansowanie i wyposażenie stanowiska pracy.

W ramach działań Wojewódzkiego Urzędu Pracy w 2013 roku z usług Centrów Informacji i Planowania Kariery Zawodowej skorzystało 723 mieszkańców województwa podlaskiego. Osoby te skorzystały z następujących zajęć warsztatowych oraz spotkań grupowych:

- „Znajdź pracę przez internet”;
- „Przygotowanie na wejście na rynek pracy”;
- „Wybór kierunku kształcenia”;
- „Skuteczne sposoby radzenia sobie ze stresem”;

- „Praca bez barier - aktywność szansą na zatrudnienie”;
- „Negocjacje z pracodawcą”.

W ramach projektu „Podlaskie Obserwatorium Rynku Pracy i Prognoz Gospodarczych” realizowanego przez Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku w latach 2012-2013 przeprowadzone zostały dwa badania:

- Podlaska Mapa Zawodów i Kwalifikacji;
- Podlaski Absolwent.

Rozbieżność pomiędzy podażą pracy a popytem na pracę jest związana z niedostosowaniem systemu kształcenia do wymogów rynku pracy. Zapotrzebowanie pracodawców na pewne specjalizacje jest znacznie niższe niż liczba osób chcących pracować w danym zawodzie. Ponadto funkcjonują zawody, w których pracodawcy mają problemy ze znalezieniem kandydatów na określone stanowiska pracy. Profesja, na które występuje mniejsze zapotrzebowanie niż liczba poszukujących pracy to dyscypliny nadwyżkowe, natomiast deficytowe kwalifikują się do tych, w których zakłady pracy mają kłopoty ze znalezieniem pracowników, gdyż liczba osób, które poszukują pracy jest mniejsza niż zapotrzebowanie pracodawców. Z kolei specjalności zrównoważone wykazują równowagę na rynku pracy w zakresie popytu i podaży pracy.

W ramach projektu „Podlaskie Obserwatorium Rynku Pracy i Prognoz Gospodarczych” w roku 2012 i 2013 została opracowana Podlaska Mapa Zawodów i Kwalifikacji, która zawiera analizę zawodów i kwalifikacji na poziomie regionalnym oraz lokalnym. Ponadto został opracowany ranking zawodów deficytowych, zrównoważonych i nadwyżkowych w województwie podlaskim zgodnie z informacjami zgłaszanymi do Powiatowych Urzędów Pracy.

2.5. EFEKTYWNA POMOC SPOŁECZNA

Według Ryszarda Szarfenberga efektywność jest często rozumiana jako skuteczność. Słowo efektywność można zastąpić określeniem „ekonomiczność” bądź „gospodarność”. Oceną pomocy społecznej w ujęciu efektywności jest bilans kosztów oraz korzyści. W ujęciu ekonomicznym można przypuszczać, iż wszystkie zyski oraz koszty da się wyrazić pieniężnie i porównując je ze sobą można konstatować o poziomie ekonomiczności (im większa nadwyżka korzyści nad kosztami, tym wyższy jest poziom ekonomiczności ocenianego działania).²

W stosunku do sfery społecznej najbardziej popularnym podejściem jest analiza koszty - skuteczność, a nie koszty - korzyści. Biorąc pod uwagę trudności jest tak w wycenie wszystkich korzyści, jakie przynosi polityka społeczna i w szczególności pomoc społeczna.

W V obszarze strategicznym Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018: **Efektywna Pomoc Społeczna** zostały opracowane następujące cele operacyjne:

- 1) *Zapewnienie możliwości kompetentnej pomocy i wzrost rodzin usamodzielnianych.*
- 2) *Rozwój aktywnych form pomocy społecznej, integracji i ekonomii społecznej.*
- 3) *Wyrównanie szans w dostępie do usług społecznych i integracji mieszkańców (wsi).*
- 4) *Wspieranie rozwoju infrastruktury pomocy społecznej.*

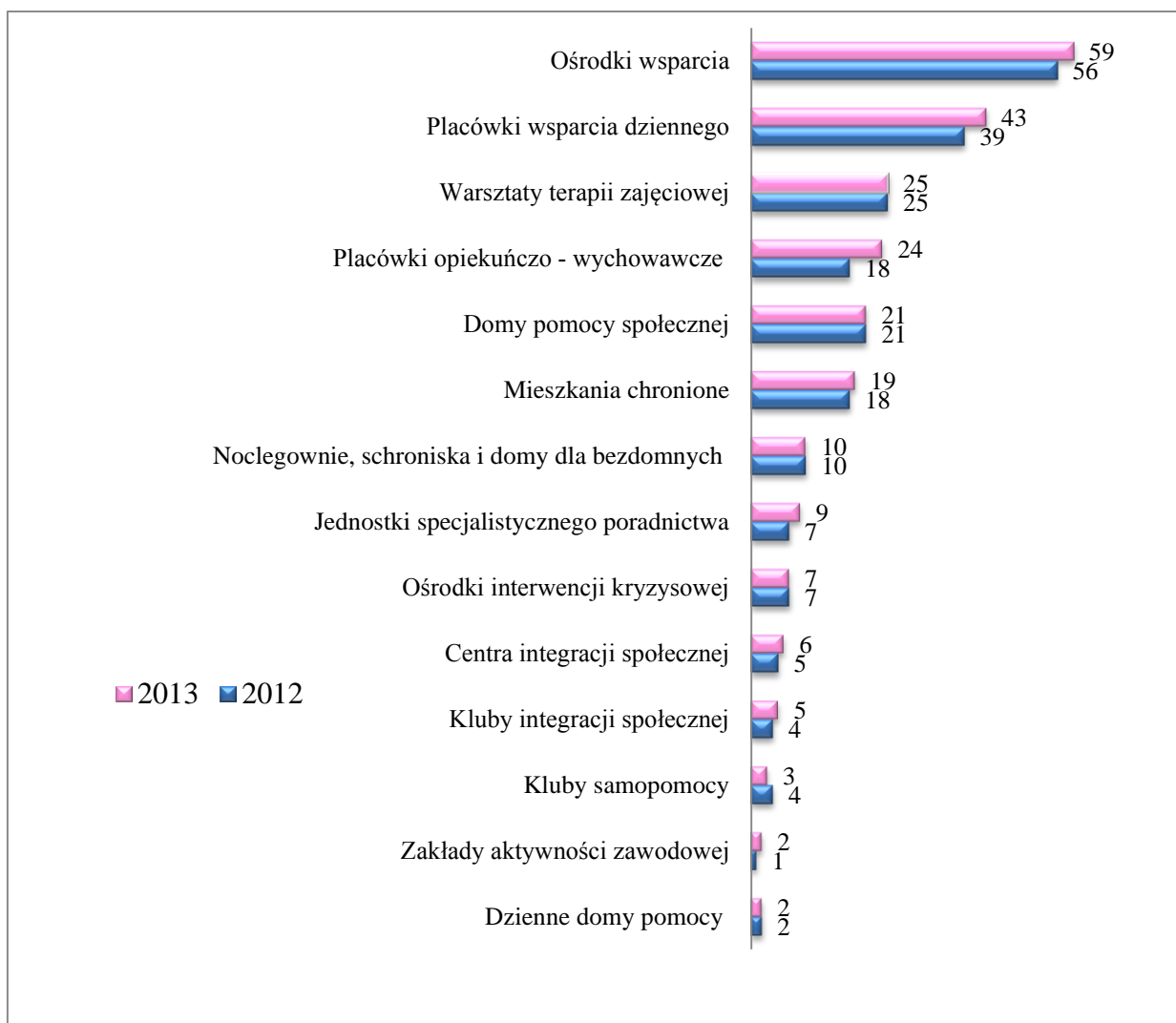
Zasoby instytucjonalne pomocy społecznej

Zadania pomocy społecznej w województwie podlaskim realizowane są przez jednostki wszystkich szczebli samorządu terytorialnego, administrację rządową jak również organizacje pozarządowe. Zadania rządowe w województwie realizowane są przez Wydział Polityki Społecznej Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego, zaś samorządowe przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku. Monitoring wykazuje, że na poziomie gmin zadania w zakresie pomocy społecznej realizowane są przez 118 ośrodków pomocy społecznej (w tym 13 miejskich, 27 miejsko – gminnych, 78 gminnych), zaś na poziomie powiatu 14 powiatowych centrów pomocy rodzinie.

Poniższy wykres przedstawia zasoby instytucjonalne pomocy społecznej w województwie podlaskim w latach 2012-2013.

² R. Szarfenberg, *Kryteria ewaluacji pomocy społecznej* (w): A. Hryniewicka (red.), *Różne wymiary skuteczności w pomocy społecznej*, IRSS, Warszawa 2011

Wykres 2. Zasoby instytucjonalne pomocy społecznej w województwie podlaskim w latach 2012-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za lata 2012-2013

Kadra i jej kwalifikacje

Ewidentne oddziaływanie na efektywną pomoc społeczną ma odpowiedni stan zatrudnienia wykwalifikowanych pracowników w jednostkach pomocy społecznej oraz szkolenie bądź kształcenie ich. Priorytetem jest dążenie do profesjonalnego rozwoju kadry w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie podlaskim, a także podnoszenie poziomu wiedzy oraz umiejętności metodycznych pracowników.

Tabela 6. Stan zatrudnienie w jednostkach pomocy społecznej na terenie województwa podlaskiego w latach 2012 - 2013

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem na dzień 31.12	
		2012	2013
1.	Służby wojewody realizujące zadania z zakresu pomocy społecznej	18	18
2.	Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej	56	59
3.	Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie	133	139
	pracownicy socjalni	31	29
4.	Ośrodki Pomocy Społecznej	1669	1754
	pracownicy socjalni	637	653
5.	Kluby Integracji Społecznej	-	4
6.	Domy Pomocy Społecznej	1373	1398
7.	Placówki Specjalistycznego Poradnictwa	-	2
8.	Ośrodki Interwencji Kryzysowej	34	35
9.	Ośrodki Wsparcia	134	169
	ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi	137	132
	środowiskowe domy samopomocy	115	117
	dzienne domy samopomocy	2	50
	noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych	5	5
	inne ośrodki wsparcia	16	20
	RAZEM	4360	4584

Źródło: opracowanie własne na podstawie MPiPS – 03 Sprawozdanie półroczne i roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych w naturze i usługach za lata 2012-2013

Z analizy danych MPiPS-03 na lata 2012-2013 wynika, że największy wzrost zatrudnienia dotyczył ośrodków pomocy społecznej (o 85 osób). Liczba pracowników w roku 2013 w stosunku do roku poprzedniego wzrosła również, o 35 osób, w ośrodkach wsparcia i o 25 w domach pomocy społecznej.

Największy spadek zatrudnienia można stwierdzić w ośrodkach wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (o 5 osób). Ważny podkreślenia jest fakt, że w 2013 roku powstały cztery Kluby Integracji Społecznej oraz dwie Placówki Specjalistycznego Poradnictwa.

Zawód pracownika socjalnego jest zawodem regulowanym, a uprawnienia do jego wykonywania wyrażają przepisy ustawy o pomocy społecznej (art. 110 ust. 11). Określa ona, że wielkość zatrudnienia w ośrodkach pomocy społecznej musi być proporcjonalna do liczby ludności gmin w stosunku: jeden pracownik socjalny na 2 000 mieszkańców, a także nie mniej niż 3 pracowników. Monitoring wykazuje, że na terenie województwa podlaskiego 73 gminy spełniły ten wymóg, zaś 38% nie. Gminy w których jest największy deficyt pracowników socjalnych to: Kobylin Borzymy (1 pracownik socjalny na 3 504 mieszkańców), Szypliszki (1 pracownik socjalny na 4 074 mieszkańców), Czyżew (2 pracowników socjalnych na 6 694 mieszkańców) i Choroszcz (4 pracowników socjalnych na 14 156 mieszkańców).

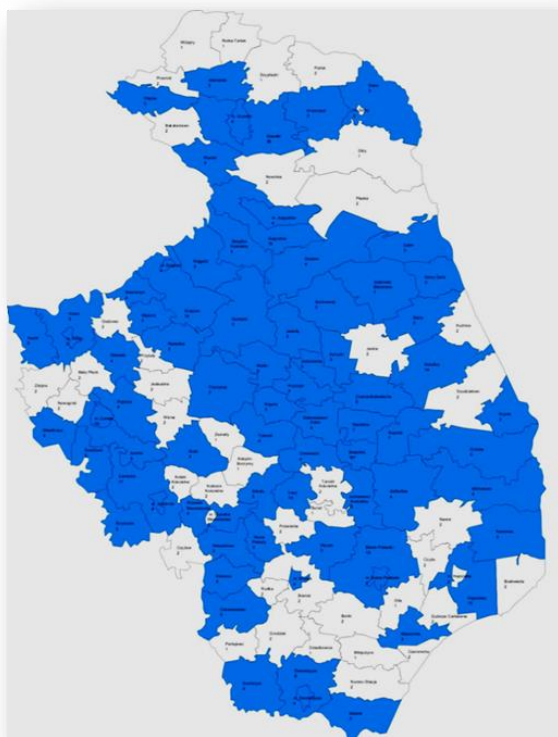
Tabela 7. Zatrudnienie pracowników socjalnych w ośrodkach pomocy społecznej w latach 2012-2013 r. w województwie podlaskim

Warunek	2012	2013
1 pracownik socjalny na 2 000 mieszkańców	51 gmin nie spełnia obowiązku ustawy o pomocy społecznej	45 gmin nie spełnia obowiązku ustawy o pomocy społecznej
Nie mniej niż 3 pracowników socjalnych w gminie	47 gmin nie spełnia obowiązku art. 110 pkt. 12 ustawy o pomocy społecznej	44 gminy nie spełniają obowiązku art. 110 pkt. 12 ustawy o pomocy społecznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za lata 2012-2013

Biorąc pod uwagę wymóg posiadania co najmniej trzech pracowników socjalnych zatrudnionych w ośrodku pomocy społecznej, to w 2013 roku 44 gminy województwa podlaskiego nie spełniały tego kryterium. Możliwe, że jest to związane z niewystarczającą ilością środków finansowych na ich zatrudnianie oraz dużą ilością małych gmin wiejskich, gdzie liczba osób korzystających z pomocy społecznej jest stosunkowo niewielka.

Mapka 2. Gminy z terenu województwa podlaskiego, które spełniają ustawowy obowiązek zatrudniania pracowników socjalnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za lata 2012-2013

W celu zapewnienia komplementarnej pomocy beneficjentom należy podnosić kwalifikacje oraz umiejętności pracowników pomocy społecznej. W latach 2012-2013 zostały zaplanowane działania zmierzające w kierunku odpowiedniego wykwalifikowania personelu, by udoskonalić ich wsparcie i świadczoną pomoc. Analiza kwalifikacji pracowników sektora pomocy społecznej została opisana w rozdziale „Kapitał Społeczny” (2.6).

Korzystający z pomocy społecznej w województwie podlaskim

Z informacji uzyskanych z raportu Oceny Zasobów Pomocy Społecznej wynika, że w 2013 roku w województwie podlaskim pomocy i wsparcia udzielono 100 111 osobom, natomiast w roku poprzednim liczba ta była niższa o 6 736 osób (bez PCPR Białystok). Ze wsparcia ośrodków pomocy społecznej w roku 2013 skorzystało 89 756 beneficjentów (w tym 46 445 to osoby długotrwale korzystające). Odnotowano, że w 2013 roku objęto wsparciem 51 531 rodzin. Liczba osób w tych rodzinach stanowiła 134 140 osób. Wsparcie udzielonym przez powiatowe centra pomocy rodzinie objęło 10 355 beneficjentów. Z raportu Oceny Zasobów Pomocy Społecznej wynika, że powiatowe centra pomocy rodzinie z województwa podlaskiego realizujące zadania w zakresie pomocy społecznej w 2013 roku udzieliły wsparcia i pomocy łącznie 5 870 rodzinom, w których liczba osób stanowiła 15 231.

Tabela 8. Odsetek osób, które w latach 2012-2013 skorzystały z pomocy i wsparcia PCPR-ów i OPS-ów

Powiaty	Odsetek mieszkańców, którzy skorzystali ze wsparcia PCPR-ów i OPS-ów	
	2012	2013
m. Suwałki	11%	14%
augustowski	15%	12%
grajewski	12%	12%
m. Łomża	4%	11%
sejneński	11%	11%
sokółski	10%	11%
suwalski	11%	11%
bielski	7%	11%
hajnowski	8%	10%
m. Białystok	4%	9%
moniecki	9%	9%
wysokomazowiecki	9%	8%
białostocki	8%	8%
kolneński	10%	7%
łomżyński	8%	6%
siemiatycki	6%	6%
zambrowski	6%	5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w województwie podlaskim w latach 2012 - 2013

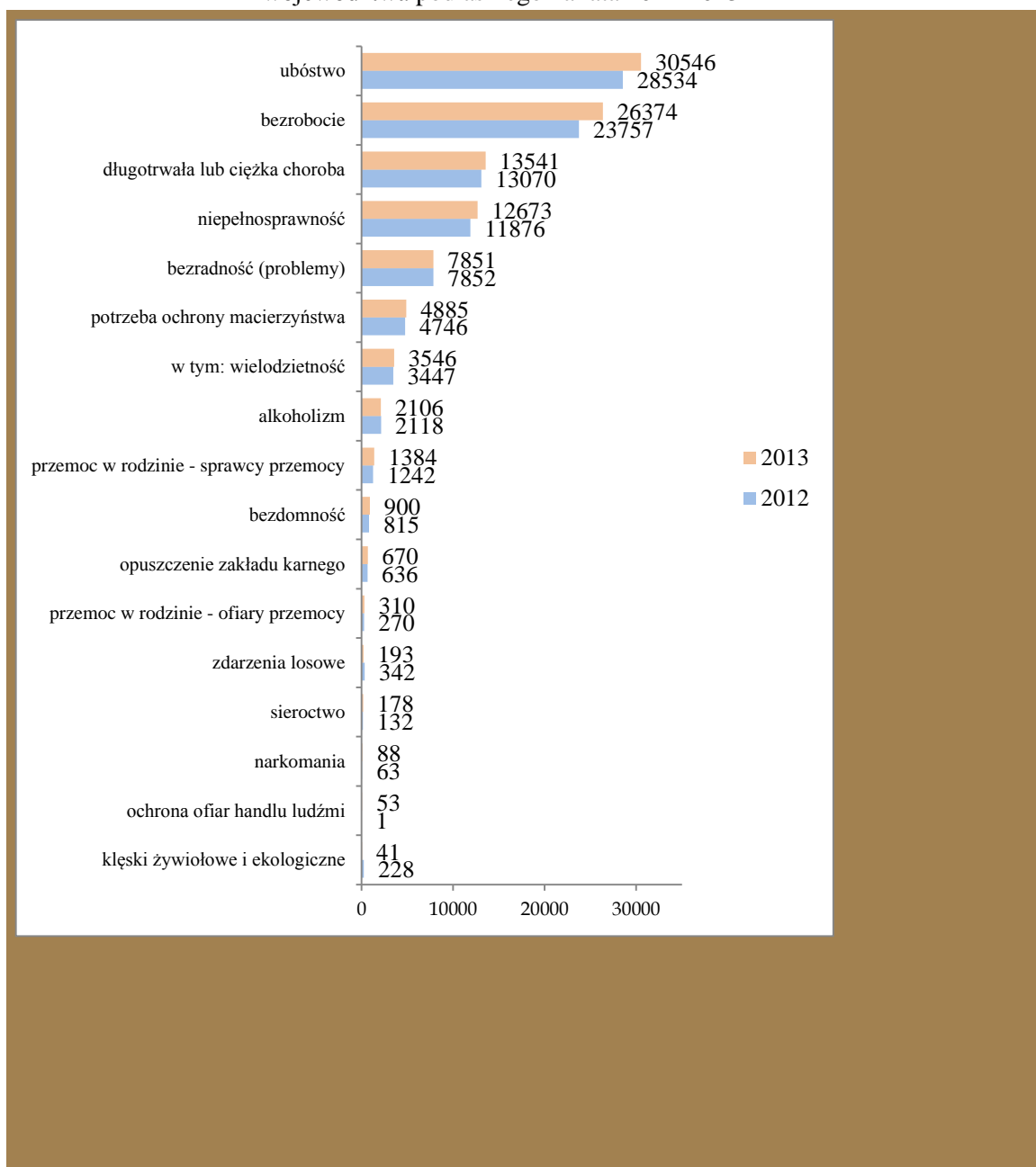
Z tabeli 8 wynika, że najwięcej osób, które skorzystały w roku 2013 ze wsparcia instytucji pomocy społecznej zamieszkiwało w mieście Suwałki oraz powiatach augustowskim i grajewskim, najmniej beneficjentów odnotowano w powiatach zambrowskim i siemiatyckim. Rok wcześniej najwięcej osób korzystających z pomocy społecznej zamieszkiwało w powiecie augustowskim oraz grajewskim, najmniej natomiast w miastach Łomża i Białystok.

Głównym powodem udzielania pomocy społecznej osobom i rodzinom w latach 2012-2013 było ubóstwo. W 2012 roku w województwie podlaskim udzielono wsparcia 28 534 rodzinom, zaś w roku kolejnym liczba ta wzrosła o 2 012 rodzin, co stanowiło 30 546. Odnotowano, że liczba osób w tych rodzinach w 2012 roku to 79 295, a w 2013 roku liczba ta zwiększyła się o 3 398 osób. Największą liczbę rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu ubóstwa w latach 2012-2013 zanotowano w miastach: Białystok, Suwałki, Łomża oraz w gminie miejsko-wiejskiej Sokółka. Z kolei najrzadziej w okresie objętym monitoringiem w gminach wiejskich Bargłów Kościelny, Wysokie Mazowieckie, Czyże oraz Przytuły. W gminie Wizna w 2013 roku żadna rodzina nie skorzystała z tej pomocy wsparcia.

Kolejnym najczęstszym powodem przyznawania pomocy przez Ośrodki Pomocy Społecznej było bezrobocie. Wsparciem z tego tytułu objęto w 2012 roku 23 757 rodzin, zaś w roku kolejnym liczba ta wzrosła o 2 617 rodzin. Największą liczbę rodzin, w których przyznano świadczenia z powodu bezrobocia w latach 2012-2013 odnotowano w miastach: Białystok, Suwałki, Łomża i w gminie Łapy, zaś najmniejsze w gminach wiejskich Perlejewo, Brańsk, Kobylin-Borzymy, Przytuły oraz Czyże.

W 2012 roku najrzadszą przyczyną przyznawania pomocy była ochrona ofiar handlu ludźmi – 1 oraz narkomania – 63. Natomiast w roku następnym najrzadszą przyczyną przyznawania pomocy były klęski żywiołowe i ekologiczne – 41 osób, oraz tak jak w roku poprzednim ochrona ofiar handlu ludźmi – 53, a także z tytułu narkomanii – 88.

Wykres 3. Liczba rodzin ogółem, którym przyznano decyzją świadczenia przez gminy województwa podlaskiego na lata 2012-2013

*świadczenia z powodu klęsk żywiołowych i ekologicznych oraz z powodu przemocy w rodzinie – sprawcy przemocy oraz ochrony ofiar handlu ludźmi dotyczą liczby osób (nie rodzin)
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OZPS

Ośrodki pomocy społecznej udzielają wsparcia w postaci zasiłków: okresowych, stałych i celowych. Monitoring danych OZPS wykazał, że w latach 2012-2013 ośrodki pomocy społecznej największą liczbę świadczeń oraz największą kwotę przeznaczyły na zasiłki okresowe.

Tabela 9. Liczba osób oraz kwoty świadczeń na poszczególne rodzaje zasiłków udzielonych w województwie podlaskim przez ośrodki pomocy społecznej na lata 2012-2013

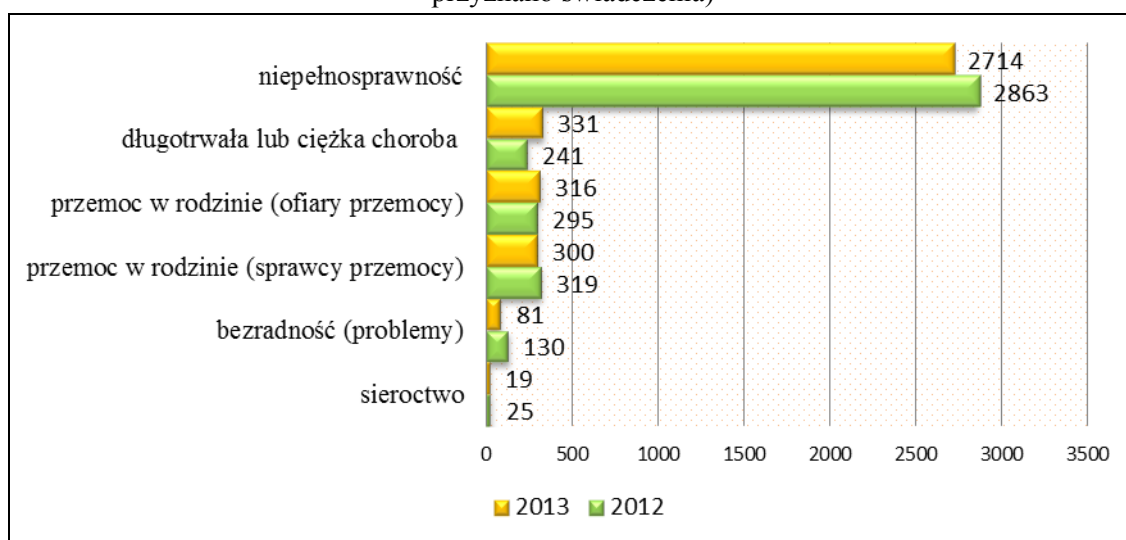
Lata	Rodzaj zasiłku					
	Zasiłki stałe		Zasiłki celowe		Zasiłki okresowe	
	Liczba osób	Kwota świadczeń	Liczba osób	Kwota świadczeń	Liczba osób	Kwota świadczeń
2012	6 168	20 766 190	32 060	23 306 983	24 451	44 367 243
2013	5 859	25 243 611	33 368	23 834 988	27 094	60 049 191

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za lata 2012-2013

Najwięcej zasiłków okresowych zostało przyznanych w mieście Białystok, Suwałki i Łomża oraz w gminach miejsko-wiejskich Łapy i Sokółka. Liczba przyznawanych zasiłków okresowych wzrosło w 2013 roku biorąc pod uwagę rok poprzedni. Najmniej zasiłków okresowych w 2012 roku było w gminach wiejskich Szumowo – 18, Bakalarzewo – 19 oraz Czyże – 21, z kolei w roku 2013 w gminach wiejskich: Szumowo – 18, Perlejewo – 19, Przytuły – 22 oraz Kulesze Kościelne – 24.

W analizowanym okresie 2012-2013 najczęstszą przyczyną udzielania wsparcia mieszkańcom województwa podlaskiego przez powiatowe centra pomocy rodzinie była niepełnosprawność. W 2013 roku 46% klientów objętych wsparciem to osoby z orzeczoną stopniem niepełnosprawności. Należy zauważyć, że wskaźnik ten zmniejszył się w porównaniu z rokiem poprzednim o ponad 5%.

Wykres 4. Powody korzystania z pomocy społecznej w powiatach (liczba rodzin ogółem, którym przyznano świadczenia)

*świadczenia z powodu przemocy w rodzinie (sprawcy przemocy) dotyczą liczby osób (nie rodzin)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OZPS

W analizowanym okresie w województwie podlaskim największy odsetek osób, którym przyznano świadczenia z powodu niepełnosprawności odnotowano w: powiecie augustowskim - 279, suwalskim - 413 i wysokomazowieckim - 1 290.

Należy nadmienić, iż jednostki powiatowe wskazały powody udzielonego wsparcia w oparciu o ustawę o pomocy społecznej (wykres 4). Powiatowe centra pomocy rodzinie wykazały, że w 2013 roku na rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych udzieliły dofinansowania na łączną sumę 21 537 664 zł. Rok wcześniej środki przeznaczone na ten cel opiewały na sumę 27 928 310 zł. W tabeli nr 8 zaprezentowano dane na temat liczby osób niepełnosprawnych objętych wsparciem PCPR oraz kwot jakie na ten cel przeznaczono.

Tabela 10. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych w latach 2012-2013

Działania	2012		2013	
	Liczba osób, które uzyskały pomoc	Wartość dofinansowania	Liczba osób, które uzyskały pomoc	Wartość dofinansowania
Pomoc na tworzenie i działalność warsztatów terapii zajęciowej	797	12 266 045	794	12 397 512
Pomoc na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się	761	2 894 701	280	1 035 951
Turnusy rehabilitacyjne	3299	2 831 518	1581	1 386 573
Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny	6746	5 527 247	5484	3 432 533
Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki	4090	227 966	4258	174 931
Pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej dla osób niepełnosprawnych	42	1 564 196	17	593 681
Pomoc przy zatrudnianiu osób niepełnosprawnych	x	154 073	x	133 109
Pomoc w dostosowaniu stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych	x	2 462 564	x	2 383 374

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OZPS

W analizowanych latach największe dofinansowanie zostało przeznaczone na tworzenie i działalność warsztatów terapii zajęciowej – ponad 12 mln zł w każdym roku. Porównując 2012 i 2013 rok wyraźnie zmalały kwoty na dofinansowanie pożyczek na rozpoczęcie działalności gospodarczej, na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki

pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny oraz na likwidowanie barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się.

Narzędzia pracy instytucji pomocy społecznej

Instytucje pomocy społecznej (ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie) każdego roku sporządzają półroczne i roczne sprawozdania z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – MPiPS-03, a od 2012 roku mają również obowiązek do 30 kwietnia każdego roku wypełnić ocenę zasobów pomocy społecznej.

Z uzyskanych danych zestawiono narzędzia pracy wykorzystywane w instytucjach pomocy społecznej tj.:

- poradnictwo specjalistyczne;
- praca socjalna;
- interwencja kryzysowa;
- kontrakt socjalny;
- specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
- indywidualne programy pomocy i usamodzielnienia;
- programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie;
- programy integracji dla cudzoziemców.

Tabela 11. Usługi pomocy społecznej realizowane w gminach województwa podlaskiego w latach 2012-2013

Lp.	Wyszczególnienie	Lata		Udział do ogółu rodzin/osób korzystających z pomocy społecznej	
		2012	2013	2012	2013
Liczba rodzin ogółem					
I	Ogół rodzin korzystających z pomocy społecznej w OPS	48 089	51 531	-	-
1.	Poradnictwo specjalistyczne	6 002	6 049	12,48%	11,74%
2.	Praca socjalna	40 368	41 529	83,94%	80,59%
3.	Interwencja kryzysowa	1 909	1 976	3,97%	3,83%
Liczba osób ogółem					
II	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenia	71 965	75 507	-	-
1.	Kontrakt socjalny	3 365	2 625	4,68%	3,48%
2.	Indywidualne programy pomocy				
	Indywidualny program wychodzenia z bezdomności (IPWB)	48	61	0,07%	0,08%
	Indywidualny program zatrudnienia socjalnego (CIS)	82	140	0,11%	0,19%
3.	Specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniem psychicznym	263	267	0,37%	0,35%

**kontrakt socjalny dotyczy liczby osób z zawartym kontraktem*

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OZPS w województwie podlaskim

Praca socjalna to jedno z podstawowych narzędzi pomocy społecznej. Ponad 80% rodzin korzystających ze wsparcia jednostek pomocy społecznej w analizowanym okresie 2012-2013 było objętych tego typu wsparciem. W 2013 roku w porównaniu z rokiem poprzednim liczba rodzin zwiększyła się o 1 161.

Kolejnym najczęściej wykorzystywanym narzędziem w pomocy społecznej było poradnictwo specjalistyczne. Z tej formy wsparcia w roku 2013 skorzystało 11,74% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej. Liczba osób, które otrzymały tę formę wsparcia wzrosła o 47 osób w porównaniu do roku 2012.

W roku 2013 kontrakt socjalny zawarło 2 625 osób. W porównaniu z rokiem 2012 liczba ta spadła o 740 osób. Największa ilość kontraktów socjalnych w 2012 roku została zawarta w miastach Białystok - 562, Suwałki - 436 i Łomży - 300 oraz w gminach miejsko-wiejskich Łapy - 192 i Sokółka - 117. W 2013 roku najwięcej kontraktów socjalnych zawarto w mieście Białystok - 562, Suwałki - 436 i Łomża - 300 oraz w gminach miejsko-wiejskich Łapy - 192 i Sokółka - 105.

Analizując usługi pomocy społecznej w powiatowych centrach pomocy rodzinie, można zauważyć, że najczęściej zawierano indywidualne programy usamodzielnienia. Biorąc pod uwagę monitorowany okres liczba osób objętych programem w 2013 roku zmniejszyła się w porównaniu z rokiem poprzednim o 47 osób.

Kolejnym narzędziem najczęściej wykorzystywanym w pomocy społecznej były programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie. W 2012 roku z tej formy wsparcia skorzystało 23,65% osób, a w roku następnym 14,82%. Ważnym podkreśleniem jest również fakt, że w latach 2012-2013 pracownicy PCPR nie udzielali poradnictwa specjalistycznego, interwencji kryzysowej, kontraktu socjalnego. W 2013 roku nie realizowano indywidualnych programów integracji dla cudzoziemców.

Działania, które są podejmowane przez jednostki pomocy społecznej dopełniło powoływanie m.in. Lokalnych Zespołów Interdyscyplinarnych, asystentów rodziny oraz podmiotów ekonomii społecznej. Obowiązek tworzenia w każdej gminie Zespołu Interdyscyplinarnego na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie wprowadzony został ustawą z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 125, poz. 842).

Fundamentalne cele Zespołu Interdyscyplinarnego to kształtowanie lokalnego systemu jakości oraz wsparcie dla rodzin zgodnie z ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, a także dostosowanie oraz kreowanie standardów współpracy przedstawicieli różnych grup społecznych i zawodowych, podejmujących działania w zakresie przeciwdziałania przemocy. Gminne Zespoły Interdyscyplinarne tworzą przedstawiciele: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, oświaty, organizacji pozarządowych, Policji, ochrony zdrowia oraz kuratorzy sądowi. Do Zespołu Interdyscyplinarnego mogą wchodzić również prokuratorzy i przedstawiciele innych niż ww. podmioty działające na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w zależności od uwarunkowań i możliwości lokalnych.

W województwie podlaskim w latach 2012-2013 funkcjonowały Zespoły Interdyscyplinarne w każdej gminie naszego województwa.

Asystent rodziny pracuje z rodzinami przeżywającymi trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Jego zadaniem jest świadczenie pomocy na rzecz rodziny, której plan jest realizowany razem z rodziną we współpracy z innymi profesjonalistami takimi jak np. pedagog, pracownik socjalny OPS, kurator, koordynator rodzin zastępczych itp. - stosownie do zidentyfikowanych potrzeb i problemów tej rodziny. W naszym regionie swoje zadania realizowało w 2013 roku 73 asystentów rodziny

w 40 gminach. Najwięcej z nich zatrudnionych jest w MOPR Białystok (21), następnie w MOPS Łomża (5), MOPS Łapy (4), MGOPS Sokółka (4).

Ekonomia społeczna jest jednym ze sposobów określenia działalności gospodarczej, która jest połączeniem celów społecznych oraz ekonomicznych. Pełni istotną rolę w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu, a także łagodzi ujemne skutki gospodarki rynkowej. Ekonomia społeczna jest znaczącym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez tworzenie nowych miejsc pracy.

Monitoring wykazał, że na terenie województwa podlaskiego na dzień 31 grudnia 2013 roku funkcjonowały następujące instytucje ekonomii społecznej:

- a) Przedsiębiorstwa społeczne (podmioty prowadzące działalność ekonomiczną służącą realizacji celów społecznych):
 - Organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą (ok. 100);
 - Zakłady aktywności zawodowej (2);
 - Spółdzielnie socjalne (29), spółdzielnie pracy (30);
 - Zakłady pracy chronionej (26).
- b) Podmioty ekonomii społecznej (podmioty tworzące miejsca pracy dla osób zagrożonych społecznym wykluczeniem i/lub wspierające przedsiębiorstwa społeczne i przedsiębiorczość społeczną):
 - Organizacje pozarządowe (6 239);
 - Warsztaty terapii zajęciowej (25);
 - Kluby integracji społecznej (6);
 - Centra Integracji Społecznej (8);
 - Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej (3);
 - Organizacje parasolowe (na terenie województwa podlaskiego jest Regionalne Centrum Ekonomii Społecznej z siedzibą w Lublinie powołane i zarządzane przez UNDP w ramach projektu systemowego „Zintegrowany System Wsparcia Ekonomii Społecznej”. Organizacją parasolową dla podmiotów ekonomii społecznej staje się również Stała Konferencja Ekonomii Społecznej (SKES), która będąc zrzeszeniem dobrowolnych organizacji i osób podejmuje działania na rzecz porządku prawnego).
- c) Otoczenie ekonomii społecznej (potencjalni partnerzy przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej):
 - Organizacje wspierające (29);
 - Lokalne Grupy Działania (16);

- Instytucje pomocy społecznej (Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku, Ośrodki Pomocy Społecznej – 118 (miejskie – 13, miejsko – gminne – 27, gminne - 78), Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie – 14;
- Samorząd lokalny (Organami samorządu naszego regionu są: Sejmik Województwa Podlaskiego składający się z 30 radnych i Zarządu Województwa Podlaskiego, złożonego z pięciu członków Zarządu: Marszałka Województwa Podlaskiego, dwóch wicemarszałków Województwa Podlaskiego oraz dwóch Członków Zarządu Województwa Podlaskiego. W województwie podlaskim jest 17 samorządów powiatowych, w tym trzy grodzkie: Białystok, Łomża i Suwałki oraz 118 samorządów gminnych);
- Instytucje pośredniczące (rolę tą pełni Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, a Instytucją Pośredniczącą II Stopnia jest Wojewódzki Urząd Pracy;

Opracowania i analizy dotyczące polityki społecznej w województwie podlaskim

W Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej w Białymstoku od 2009 roku w celu efektywnego diagnozowania potrzeb społecznych w ramach projektu systemowego „Koordynacja na Rzecz Aktywnej Integracji” prowadzi działalność Obserwatorium Integracji Społecznej (OIS). Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego na podstawie Umowy o dofinansowanie projektu systemowego w ramach Działanie 1.2. „Wsparcie Systemowe Instytucji Pomocy i Integracji Społecznej”, Priorytet I „Zatrudnienie i Integracja Społeczna” Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Monitoring wykazał, że zespół Obserwatorium Integracji Społecznej w latach 2012-2013 przeprowadził następujące badania oraz analizy:

- Organizacje pozarządowe jako partner w umocnieniu lokalnych działań jednostek samorządowych w gminach i powiatach województwa podlaskiego w latach 2008-2010;
- Analiza potrzeb szkoleniowych zgłoszonych przez jednostki pomocy społecznej w województwie podlaskim na 2012 i 2013 rok;
- Wielowymiarowa analiza poziomu ubóstwa w województwie podlaskim w latach 2009-2010;
- Ubóstwo i marginalizacja społeczna województwa podlaskiego – wielowymiarowa analiza;
- Ocena zasobów pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2011 i 2012 r.;

- Socjodemograficzny Portret Zbiorowości Ludzi Bezdomnych województwa podlaskiego;
- Analiza losów wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych z terenu województwa podlaskiego;
- Wojewódzka Strategia Polityki Społecznej na lata 2010-2018 – raport z monitoringu za okres 2010-2011;
- Aktualizacja diagnozy „Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018;
- Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych na terenie województwa podlaskiego 2012;
- Diagnoza stanu i potrzeb spółdzielni socjalnych z terenu województwa podlaskiego;
- Potrzeby informacyjne z obszaru polityki społecznej na terenie województwa podlaskiego - 2013 r.

W Wojewódzkim Urzędzie Pracy w Białymstoku od 1 lipca 2010 roku do 31 grudnia 2013 roku równolegle realizowany był projekt systemowy o charakterze badawczym „Podlaskie Obserwatorium Polityki Społecznej” (POPS) w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet VII Promocja Integracji Społecznej, Działanie 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej Poddziałanie 7.2.1. Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Podlaskie Obserwatorium Polityki Społecznej wzajemnie uzupełniało się z Obserwatorium Integracji Społecznej, poprzez prowadzenie, publikowanie i upowszechnianie analiz i badań z zakresu polityki społecznej. POPS w latach 2012-2013 opracowało następujące raporty:

- Powroty z zagranicy mieszkańców województwa podlaskiego;
- Diagnoza sytuacji kobiet pozostających poza rynkiem pracy w województwie podlaskim;
- Analiza programu prac społecznie użytecznych w województwie podlaskim;
- Kapitał społeczny województwa podlaskiego w kontekście funkcjonowania sektora non – profit;
- Zagrożenie ubóstwem wśród osób pracujących w województwie podlaskim;
- Aktywność zawodowa mieszkańców wsi i małych miast województwa podlaskiego.

Przeprowadzane badania i analizy ułatwiają monitorowanie problemów społecznych, zaspakajają potrzeby informacyjne oraz ułatwiają współpracę instytucji pomocy i integracji społecznej w obszarze polityki społecznej w naszym regionie.

2.6. KAPITAŁ SPOŁECZNY

Kapitał społeczny był omawiany przez wielu autorów, dlatego też nie ma jednoznacznej definicji kapitału społecznego. Kolejni autorzy w dalszym ciągu zastanawiają się nad jego znaczeniem, funkcjami oraz konsekwencjami na poziomach międzynarodowych, narodowych, a także lokalnych.

Putnam zdefiniował kapitał społeczny jako takie cechy organizacji społecznych jak zaufanie i wspólne wartości, które posiadają członkowie danej społeczności tworząc efekty zewnętrzne dla całej zbiorowości. W swoich rozważaniach autor przedstawia szkołę Colemana, który kapitał społeczny postrzegał jako dobro publiczne. W odróżnieniu od kapitału finansowego bądź ludzkiego nie jest dobrem prywatnym, gdyż użytkują z niego wszyscy, którzy przynależą do danej struktury.

Według Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego określono kapitał społeczny jako wynikający z zaufania oraz obowiązujących norm i wzorów postępowania, zdolność obywateli do mobilizacji, a także łączenia zasobów, które sprzyja kreatywności oraz wzmacnia wolę współpracy i porozumienia w osiągnięciu wspólnych celów.³

Można wyróżnić takie elementy kapitału społecznego jak: wartości i normy społeczne, zaufanie społeczne, powiązania, znajomości oraz przynależność do organizacji i stowarzyszeń.

Jednym z elementów monitoringu Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej jest kapitał społeczny. Celem danego rozdziału jest zaprezentowanie kapitału społecznego jako komponentu budowy wizerunku regionu w gospodarce bazującej na wiedzy.

Działania w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

W okresie monitorowania 2012-2013 w naszym regionie realizowano wiele inicjatyw na rzecz rozwiązywania problemów społecznych. Dzięki temu w ramach POKL Priorytet VII Promocja Integracji Społecznej podejmowano działania zmierzające do ułatwienia dostępu do rynku pracy osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, a także poprawę skuteczności funkcjonowania instytucji pomocy społecznej w regionie (Działanie 7.1). Celem działania 7.2. było ulepszenie dostępu do zatrudnienia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz rozwijanie sektora ekonomii społecznej.

³ Dz. U. z 2013 r. Nr 61, poz.378 (s. 37)

W ramach Priorytetu VII w poddziałaniu 7.1.1 (Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy) w 2012 roku alokacja na projekty systemowe wynosiła 12 000 000,00 zł, zaś w 2013 roku 11 090 683 zł. W 2012 roku pozytywną ocenę formalną przeszło 48 wniosków, natomiast rok później podpisano 41 umów.

W ramach poddziałania 7.1.2 (Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji przez powiatowe centra pomocy rodzinie) na projekty systemowe przeznaczono w 2012 roku 7 000 000,00 zł, a w roku następnym 6 000 000,00 zł. Ilość podpisanych umów w latach 2012-2013 wyniosła tyle samo tj. po 10.

W ramach poddziałania 7.1.3 (Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej) w 2012 roku zawarto umowę z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Białymstoku na kwotę 3 000 000,00 zł, zaś w roku 2013 na kwotę 2 500 000,00 zł. W zakresie projektu systemowego ROPS w Białymstoku w 2012 roku zrealizowano 848 godzin szkoleniowych. W roku 2013 liczba ta zwiększyła się w stosunku do roku poprzedniego o 104 godziny. Ponadto monitoring wykazał, że w roku 2012 zrealizowano 1 250 godzin kursów specjalistycznych, zaś w 2013 r. o 316 godzin mniej, niż w roku poprzednim.

W poniższym zestawieniu tabelarycznym zestawiono działania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku zrealizowane na przestrzeni monitorowanego okresu, czyli lat 2012-2013, z uwzględnieniem ilości oraz rodzaju wsparcia.

Tabela 12. Działania ROPS w Białymstoku w ramach projektu systemowego w latach 2012-2013 r.

Lp.	Rodzaj zrealizowanego wsparcia	2012	2013
		Ilość	
1.	Szkolenia jednodniowe	6	8
2.	Szkolenia dwudniowe	35	51
3.	Szkolenia trzydniowe	10	3
4.	Kursy specjalistyczne	22	8
5.	Jednodniowe warsztaty „Praca z przypadkiem”	10	-
6.	Dwudniowe warsztaty „Podstawy pracy z osobą stosującą przemoc w rodzinie w ramach procedury NK”	2	-
7.	Dwudniowe warsztaty „Podstawy pracy z osobą doznającą przemoc w rodzinie w ramach procedury NK”	2	-
8.	Jednodniowe warsztaty „Indywidualny plan pomocy dla osoby dotkniętej przemocą w rodzinie”	-	5
9.	Jednodniowe szkolenie w ramach „Cyklu dla Lokalnych Zespołów Interdyscyplinarnych (LZI)”	-	1
10.	Spotkania robocze w subregionach	6	6

11.	Wizyty studyjne	10	12
12.	Spotkania Rada Platformy Wymiany Doświadczeń	4	4
13.	Warsztaty Lokalnych Zespołów Interdyscyplinarnych	-	144 h
14.	Badanie nt. „Programy Aktywności Lokalnej - skala ich wdrażania na terenie woj. Podlaskiego”	300 sztuk	-
15.	Badanie nt. „Aktywna integracja jako narzędzie w pomocy społecznej”	300 sztuk	-
16.	Badanie nt. „Diagnoza systemu pieczy zastępczej w województwie podlaskim”	-	300 sztuk
17.	Szkolenie nt. „Nawiązywanie partnerstw i współpracy na rzecz rozwoju ekonomii społecznej”	-	2
18.	Seminarium jednodniowe nt. „Perspektywa rozwoju sektora ekonomii społecznej w regionie podlaskim”	-	1
19.	Seminarium jednodniowe dotyczące zagadnień związanych z założeniami do projektu ustawy o zmianie ustawy o pomocy społecznej	-	1
20.	Wydanie kwartalnika „Podlaski Przegląd Społeczny	4	4
21.	Seminarium dwudniowe upowszechniające dobre praktyki w pracy socjalnej	1	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania ROPS w Białymstoku

W ramach działania 7.2 w 2012 roku podpisano 108 umów na łączną kwotę 102 435 197,00 zł (w poddziałaniu 7.2.1 zawarto 85 umów z dofinansowaniem na łączną kwotę 71 886 488,00 zł, w poddziałaniu 7.2.2 zawarto 23 umowy na kwotę 30 548 709,00 zł). W roku następnym podpisano 109 umów na kwotę 103 634 278,00 zł (gdzie w poddziałaniu 7.2.1 zawarto 86 umów z dofinansowaniem na 72 783 796,00 zł, zawarto 23 umowy o dofinansowanie w ramach poddziałania 7.2.2 na łączną kwotę 30 850 482,00 zł).

Dane liczbowe uzyskane w drodze monitoringu wskazują na fakt, iż na terenie województwa podlaskiego wsparciem w ramach priorytetu VII POKL w latach 2012-2013 objęto łącznie 5 827 klientów instytucji pomocy społecznej. Analiza wykazuje, iż wśród osób, które zakończyły udział w projektach dotyczących aktywnej integracji, w analizowanym okresie, znalazło się 3 524 kobiet i 2 303 mężczyzn. W 2012 roku 49% osób, które były uczestnikami projektów to mieszkańcy terenów wiejskich. W roku 2013 odsetek mieszkańców wsi będących uczestnikami projektów był nieco niższy i wynosił 43%. Monitoring wykazał, iż w latach 2012-2013 liczba klientów instytucji pomocy społecznej objętych kontraktami socjalnymi w ramach realizowanych projektów wyniosła 5 396 osób.

Tabela 13. Liczba osób/inicjatyw objętych wsparciem w ramach priorytetu VII POKL w latach 2012-2013

Lp.	Osoby/inicjatywy objęte wsparciem	2012			2013		
		K ⁴	M ⁵	O ⁶	K	M	O
1.	Liczba klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zakończyli udział w projektach dotyczących aktywnej integracji	1 602	1 006	2 608	1 922	1 297	3 219
	- w tym osoby z terenów wiejskich	760	506	1 266	811	568	1 379
2.	Liczba klientów instytucji pomocy społecznej objętych kontraktami socjalnymi w ramach realizowanych projektów	1 656	1 131	2 787	1 486	1 123	2 609
3.	Liczba pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej bezpośrednio zajmujących się aktywną integracją, którzy w wyniku wsparcia z EFS podnieśli swoje kwalifikacje	114	15	129	36	1	37
4.	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które zakończyły udział w projekcie	750	536	1 286	857	585	1 442
5.	Liczba podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie w EFS za pośrednictwem instytucji wspieranych ekonomią społeczną	Nie dotyczy	Nie dotyczy	Nie dotyczy	Nie dotyczy	Nie dotyczy	149
6.	Liczba osób, które otrzymały wsparcie w ramach ekonomii społecznej	1 020	661	1 681	755	535	1 290
7.	Liczba projektów wspierających rozwój inicjatyw na rzecz aktywizacji i integracji społeczności lokalnych	Nie dotyczy	Nie dotyczy	3	Nie dotyczy	Nie dotyczy	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań rocznych za lata 2012-2013 Priorytet VII POKL Instytucji Pośredniczącej UMWP

Analiza danych statystycznych dowodzi, że liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które zakończyły udział w projektach POKL to 2 728. Zanotowano także, iż liczba osób, które otrzymały wsparcie w ramach ekonomii społecznej to 2 971.

Wsparcie organizacji pozarządowych

Projekty do realizacji w obszarze pomocy społecznej były także zlecane przez wojewodę oraz samorządy terytorialne województwa podlaskiego. Współpraca z organizacjami pozarządowymi w ramach zadań zleczanych określona została w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego

⁴ Kobiety

⁵ Mężczyźni

⁶ Ogółem

i o wolontariacie. Współpraca taka zazwyczaj wynika z przyjętego programu współpracy z organizacjami pozarządowymi na dany rok kalendarzowy.

W latach 2012-2013 wsparcie z zakresu polityki społecznej udzielone dla trzeciego sektora przedstawia się następująco:

- **Podlaski Urząd Wojewódzki:** zadania z zakresu pomocy społecznej zostały dofinansowane w 2012 r. 7 organizacjom na kwotę 119 800 zł, w roku następnym 6 organizacjom na kwotę 45 870 zł.⁷
- **Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego:** ogółem w 2013 roku Zarząd Województwa Podlaskiego przekazał dofinansowanie w wysokości 3 413 404,00 zł w trybie otwartych konkursów ofert i małych grantów (w roku 2012 przekazano 3 210 737,28 zł).⁸
- **Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku:** w 2012 roku udzielono dotacji 72 podmiotom w kwocie 509 800 zł, a 2013 roku 83 podmiotom w kwocie 480 709,75 zł. Ponadto, ze środków PFRON udzielono dotacji 26 podmiotom w kwocie 100 000 zł, natomiast w następnym roku z tych samych środków udzielono dotacji 24 podmiotom w kwocie 196 822,22 zł.⁹
- **Samorzady powiatowe:** w 2012 roku – pięć PCPR-ów zlecało zadania w trybie działalności pożytku publicznego organizacjom pozarządowym. Ogółem zlecono 51 zadań, na kwotę 1 905 624. Natomiast w roku 2013 – cztery PCPR-y zlecały zadania w trybie działalności pożytku publicznego organizacjom pozarządowym. Ogółem zlecono 6 zadań pięciu organizacjom, na łączną kwotę 1 793 421 zł.¹⁰
- **Samorzady gminne:** w 2012 roku zlecono w trybie działalności pożytku publicznego 138 zadań organizacjom pozarządowym. Przekazane środki ogółem wynosiły 8 493 640 zł. Z kolei w 2013 roku zlecono 130 zadań na kwotę 9 992 282 zł.¹¹

Partnerstwo

Partnerstwo bazuje na doświadczeniu, iż problemy wielowymiarowe mogą być rozwiązane tylko, gdy organizacje aktywnie współpracują dzieląc się celami, ryzykiem, pomysłami, zadaniami, środkami oraz możliwościami i kompetencjami własnych jednostek.

⁷ na podstawie informacji uzyskanych z Wydziału Polityki Społecznej Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego

⁸ na podstawie sprawozdania z „Programu współpracy Województwa Podlaskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art.3 ust. 3 ustawy z dn. 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w 2013 roku”

⁹ na podstawie sprawozdania ROPS w Białymstoku za lata 2012-2013

¹⁰ na podstawie danych z „Oceny zasobów pomocy społecznej województwa podlaskiego” za lata 2012 i 2013

¹¹ na podstawie danych z „Oceny zasobów pomocy społecznej województwa podlaskiego” za lata 2012 i 2013

Można także partnerstwo zrozumieć jako formalną strukturę organizacyjną, której zamiarem jest realizowanie oraz generowanie programów. Partnerstwo można więc zdefiniować jako dobrowolne porozumienie, które powstaje w celu wykonania zadania przez wspólne działanie i decydowanie, a także inwestowanie techniczne i finansowe. Partnerstwo przynosi określone korzyści wszystkim jego uczestnikom, dostarczając rezultatów, których nie osiągnąłby pojedynczy partner oraz redukując powielanie wysiłku, który byłby niezbędny do wykonania tego samego zadania niezależnie przez każdego z partnerów.¹²

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku w latach 2012-2013 zawarł porozumienia na kwotę 103 491,81 zł. Umowy zostały zawarte m.in. z:

- Kuratorium Oświaty w Białymstoku;
- Wojewódzką Stacją Sanitarno - Epidemiologiczną w Białymstoku;
- Komendą Wojewódzką Policji w Białymstoku;
- Fundacją Aktywnej Rehabilitacji;
- Stowarzyszeniem Pomocy Rodzinie „Droga”;
- Stowarzyszeniem Dziennikarzy i Dokumentalistów „Koncentrat” w Warszawie.

Działania realizowane w ramach poszczególnych porozumień opisano w powyższych rozdziałach niniejszego dokumentu. Postęp rozwoju kapitału społecznego jest konsekwencją rozwoju wielu aspektów życia społecznego oraz publicznego. Działania wspólnie podjęte w ramach podpisanych partnerstw były powodem bardziej widocznych działań na terenie regionu.

Wnioskuje się, że kapitał społeczny jest podłożem do kreowania społeczeństwa obywatelskiego oraz powstania inicjatyw, których zadaniem jest rozwiązywanie problemów społeczności lokalnych. Powyższe działania, biorąc pod uwagę kapitał społeczny, umożliwiły w monitorowanym okresie uaktywnienie społeczności z regionu województwa podlaskiego.

¹² M. Jamrozik, M. Zmysłowski „Partnerstwo bez granic” CPE, Warszawa 2010, str. 11

WNIOSKI

2.1 ZASPOKAJANIE POTRZEB RODZIN PODLASKICH

1. W 2013 roku w zasobach gmin województwa podlaskiego znajdowało się 15 731 mieszkań, natomiast w 2012 roku liczba ta była wyższa o 74 i wynosiła 16 705.
2. Gminy z terenu województwa podlaskiego w 2013 roku dysponowały 1 634 mieszkańcami socjalnymi, zaś w 2012 roku liczba ta wynosiła 1 501.
3. Liczba oczekujących na mieszkanie z zasobów gminy w 2013 roku wynosiła 2 662 i wzrosła o 6,3% w stosunku do 2012 roku (2 495 osoby oczekujące).
4. Zauważalnie zmniejsza się liczba osób oczekujących na mieszkanie (lokal) socjalne. W 2012 roku wynosiła ona 902, zaś rok później były to 703 osoby (spadek o 22%).
5. Aż 88 gmin województwa podlaskiego nie posiada w swoich zasobach mieszkań socjalnych.
6. W 2012 roku Zarząd Województwa Podlaskiego na realizację zadań publicznych w sferze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji udzielił dofinansowania w kwocie 991 800 zł. W roku 2013 na ten sam cel przeznaczono o ok. 20% niższą kwotę.

2.2 WYPEŁNIANIE FUNKCJI RODZINY

1. W końcu 2012 r. w urzędach pracy województwa podlaskiego zarejestrowanych było 3 815 bezrobotnych osób niepełnosprawnych, zaś w 2013 liczba ta wzrosła do 4150 osób.
2. Osoby niepełnosprawne stanowiły w końcu 2012 roku 5,6% ogólnej liczby zarejestrowanych bezrobotnych, natomiast w 2013 roku 5,9%.
3. W 2012 roku ROPS w Białymstoku na realizację działań na rzecz osób niepełnosprawnych udzielił dofinansowania w kwocie 80 000 zł, a w 2013 roku w kwocie 135 356 zł.
4. W 2012 roku ROPS ze środków PFRON na rzecz osób niepełnosprawnych udzielono dotacji w wysokości 100 000 zł, zaś w 2013 roku 196 822,22 zł.
5. W ramach rozwoju usług socjalnych i edukacyjnych dla osób starszych, na rzecz rodzin oraz dzieci i młodzieży w latach 2012-2013, zarówno na szczeblu gminnym

jak i powiatowym podejmowano szereg działań i inicjatyw, o których szerzej w niniejszym raporcie.

2.3 PROFILAKTYKA ORAZ OFERTA LECZENIA W SYSTEMIE OCHRONY ZDROWIA

1. Wydatki przeznaczone na realizację programów zdrowotnych w województwie podlaskim w 2013 roku wyniosły 3 114 714,45 zł i były o 1 111 807,97 zł wyższe niż w 2012 roku.
2. W latach 2012-2013 podejmowano szereg działań profilaktycznych skierowanych do młodzieży szkolnej i środowiska rodzinnego.
3. Programami, na realizację których koszty wzrosły w największym stopniu były „Wsparcie osób starszych, niepełnosprawnych i ze schorzeniami ruchu” (wzrost o prawie 940 tys. zł) oraz programy mające na celu zapobieganie zaburzeniom psychicznym (wzrost o ponad 740 tys. zł).
4. Mniejsze koszty w 2013 roku, względem roku poprzedniego, zostały poniesione na Program Promocji Zdrowia (o ponad 540 tys. zł mniej) oraz na program „Pierwsza pomoc w nagłych przypadkach” (o 100 tys. zł mniej).

2.4. WZROST ZATRUDNIENIA I MOBILNOŚCI ZAWODOWEJ

1. Z Funduszu Pracy powiatowe urzędy pracy przeznaczyły na aktywizację zawodową bezrobotnych w latach 2012 i 2013 odpowiednio 91 700,6 tys. zł i 115 278,2 tys. zł.
2. PUP-y z Funduszu Pracy na podjęcie działalności gospodarczej przyznały osobom bezrobotnym kwotę 23 681,30 tys. zł, a w roku kolejnym kwota ta wzrosła o 5 380,70 tys. zł czyli stanowiła 29 062,0 tys. zł.
3. W 2012 roku wydatki na refundację kosztów wyposażenia i doposażenia stanowisk pracy stanowiły 11 149,80 tys. zł, a w roku kolejnym wynosiły do kwoty 13 270,5 tys. zł.
4. PUP-y w 2012 roku skierowały na szkolenia 2 137 bezrobotnych osób, natomiast rok później odnotowano 3% spadek osób przeszkolonych.

2.5. EFEKTYWNA POMOC SPOŁECZNA

1. W latach 2012-2013 zanotowano największy wzrost zatrudnienia w ośrodkach pomocy społecznej (o 85 osób) i ośrodkach wsparcia (o 35 osób).
2. W województwie podlaskim w 2013 r. - 45 gmin, zaś w roku wcześniejszym - 51 gmin nie spełniało wymogu ustawowego tj. jeden pracownik socjalny na 2 000 mieszkańców.
3. W 2013 roku wymogu ustawowego, tj. posiadania co najmniej trzech pracowników socjalnych w ośrodku pomocy społecznej nie spełniało 44 gminy, zaś w roku 2012 – 47.
4. Główną przyczyną udzielania świadczeń przez ośrodki pomocy społecznej w latach 2012-2013 było ubóstwo, zaś przez powiatowe centra pomocy rodzinie niepełnosprawność.
6. Ośrodki pomocy społecznej w 2012 roku udzieliły łącznie 6 002 rodzinom poradnictwa specjalistycznego, zaś w 2013 roku liczba ta wzrosła o 47 rodzin.
7. Odnotowano, że praca socjalna w 2012 roku była prowadzona w 40 368 rodzinach, a w roku następnym liczba rodzin wzrosła o 1 161 tj. 41 368.
8. W badanym okresie z roku na rok liczba zawartych kontraktów socjalnych spada w roku 2013 roku zawarto ich o 10% mniej niż w roku poprzednim czyli 2 057.
9. Obecnie w każdej gminie funkcjonuje co najmniej jeden Lokalny Zespół Interdyscyplinarny, który jest odpowiedzią na potrzeby w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz podejmowania działań profilaktycznych w środowisku dotkniętym tym problemem społecznym.

2.6. KAPITAŁ SPOŁECZNY

1. W 2012 roku alokacja w ramach Priorytetu VII w poddziałaniu 7.1.1 (*Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy*) na projekty systemowe wynosiła 12 000 000,00 zł, zaś w 2013 roku 11 090 683 zł.
2. W ramach poddziałania 7.1.2 (*Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji przez powiatowe centra pomocy rodzinie*) na projekty systemowe przeznaczono w 2012 roku 7 000 000,00 zł, a w roku następnym 6 000 000,00 zł.

3. W ramach poddziałania 7.1.3 (*Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej*) w 2012 roku zawarto umowę z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Białymstoku na kwotę 3 000 000,00 zł, zaś w roku 2013 na kwotę 2 500 000,00 zł.
4. W 2012 r. w ramach Projektu ROPS zrealizowano 848 godzin szkoleniowych oraz 1 250 godzin kursów specjalistycznych. W roku 2013 przeprowadzono o 104 godziny więcej szkoleń i o 316 godzin mniej kursów specjalistycznych, niż w roku poprzednim.
5. W ramach działania 7.2 (*Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnieniu sektora ekonomii społecznej*) w 2012 roku podpisano 108 umów na łączną kwotę 102 435 197,00 zł, zaś w roku kolejnym 109 umów na kwotę 103 634 278,00 zł.
6. W ramach priorytetu VII POKL w latach 2012-2013 objęto łącznie 5 827 klientów instytucji pomocy społecznej (niemal połowę stanowili mieszkańcy wsi). Kontraktami socjalnymi w ramach realizowanych projektów objęto łącznie 5 396.
7. Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które zakończyły udział w projektach POKL to 2 728, zaś liczba osób, które otrzymały wsparcie w ramach ekonomii społecznej to 2 971.
8. W 2012 roku Wojewoda Podlaski zadania z zakresu pomocy społecznej dofinansował 7 organizacjom na kwotę 119 800 zł, zaś w roku 2013 - 6 organizacjom na kwotę 45 870 zł.
9. Zarząd Województwa Podlaskiego w 2012 roku przekazał dofinansowanie dla NGO w wysokości 3 210 737,28 zł, zaś w roku 2013 - 3 413 404,00 zł.
10. W latach 2012-2013 ROPS w Białymstoku udzielił dotacji 155 organizacjom na łączną kwotę 990 509,75, zaś ze środków PFRON udzielono dotacji 50 organizacjom w kwocie 296 822,22 zł.
11. W 2012 roku samorzady powiatowe zleciły organizacjom pozarządowym zadania w trybie działalności pożytku publicznego na kwotę 1 905 624 zł, zaś rok później na 1 793 421 zł.
12. Samorzady gminne w 2012 r. zleciły 138 zadań organizacjom pozarządowym na kwotę 8 493 640 zł, natomiast rok później 130 zadań o łącznej wartości dofinansowania 9 992 282 zł.

REKOMENDACJE

Integralną częścią procesu opracowywania i wdrażania zapisów dokumentów o charakterze strategiczno-programowym jest cykliczne monitorowanie realizacji wyznaczonych celów i zaplanowanych działań. Monitoring Wojewódzkiej Strategii Polityki społecznej za lata 2012-2013 jest drugą edycją raportu od początku realizacji Strategii, uchwalonej w roku 2010. Sporządzenie kolejnych raportów umożliwi zaobserwowanie zmian i tendencji rozwojowych w zakresie polityki społecznej w województwie podlaskim.

Raport z monitoringu wdrażania Strategii stanowi zbiór danych obrazujących najważniejsze przedsięwzięcia i inicjatywy podjęte przez realizatorów dokumentu w zakresie szeroko rozumianej polityki społecznej w latach 2012-2013. W dokumencie wskazano obszary efektywnej interwencji służb pomocy i integracji społecznej w działaniach na rzecz podnoszenia jakości życia mieszkańców województwa podlaskiego.

Punktem wyjścia dla tego opracowania jest diagnoza sytuacji wyjściowej w zakresie działań podejmowanych w województwie podlaskim w zakresie polityki społecznej. Wnioski z monitoringu pierwszego obszaru strategicznego Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018 tj. „Zaspokajanie potrzeb rodzin podlaskich” wskazują na dalszą potrzebę podejmowania działań na rzecz rodzin z terenu województwa podlaskiego. Monitoring wykazał, iż rozwój mieszkalnictwa socjalnego na terenie województwa ma charakter progresywny. Zasadne jest utrzymywanie tendencji wzrostowej mieszkań socjalnych w gminach oraz stwarzanie warunków do rozwoju budownictwa socjalnego w gminach, w których takiego zaplecza brak. Zadaniem pomocy społecznej jest objęcie pomocą osób i rodzin, które potrzebują wsparcia. Priorytetowym celem Strategii jest profilaktyka rodzinna. Na podstawie wniosków z przeprowadzonego monitoringu rekomenduje się potrzebę dalszego wspierania rodzin podlaskich poprzez prowadzenie profilaktyki rodzinnej. Ponadto istotne jest dalsze prowadzenie działań w zakresie aktywności i integracji osób niepełnosprawnych, na rzecz dzieci i młodzieży oraz osób starszych.

Jednym z elementów polityki społecznej jest system leczenia i ochrony zdrowia. Rekomenduje się dalsze podejmowanie działań zmierzających do zwiększenia dostępności do świadczeń zdrowotnych. Ponadto istnieje potrzeba prowadzenia działań z zakresu profilaktyki zdrowotnej, jak również należy zwiększyć dostępności świadczeń w zakresie leczenia osób uzależnionych. Należy również zwrócić szczególną uwagę na pojawiające się nowe rodzaje

uzależnień i podejmowanie w tym kierunku działań zaradczych oraz kampanii informacyjnych skierowanych przede wszystkim do ludzi młodych.

Jednym z priorytetowych obszarów w dokumencie Strategii jest „Wzrost zatrudnienia i mobilności zawodowej”. Monitoring wykazał, że na terenie województwa podlaskiego istnieje potrzeba dalszego rozwoju wsparcia kształcenia jak również zatrudnienia osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia. Warto zwrócić uwagę na aspekt problemu wysokiej stopy bezrobocia wśród osób młodych, co wiąże się z potrzebą zintensyfikowania działań pomocowych dla tej grupy osób. Należy kontynuować działania w obszarze aktywizacji zawodowej osób młodych np. stwarzanie możliwości podnoszenia kwalifikacji lub przekwalifikowania, możliwość zdobycia doświadczenia poprzez staże u pracodawców, prowadzenie doradztwa i poradnictwa zawodowego itp.

Ponadto rekomenduje się wzmocnienie idei rozwoju sektora ekonomii społecznej. Należy w dalszym ciągu wspierać inicjatywy przedsiębiorczości samozatrudnienia wśród osób, które pozostają bez pracy. Ważnej kwestii jest również potrzeba rozwoju współpracy partnerskiej pomiędzy jednostkami pomocy społecznej a służbami samozatrudnienia w zakresie wspierania osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Monitoring Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej za lata 2012-2013 dotyczy również efektywnej pomocy społecznej. Z wniosków przeprowadzonego monitoringu wynika, że należy dostosować zasoby instytucjonalnej pomocy społecznej do rzeczywistych potrzeb beneficjentów pomocy. Wysokiej wagi problemem w województwie podlaskim jest niedostosowanie liczby pracowników socjalnych do realnych potrzeb, dlatego też istotne jest podejmowanie kroków niwelujących braki kadrowe w jednostkach pomocowych. Monitoring wykazał, iż w województwie podlaskim w latach 2012-2013 w każdej gminie województwa podlaskiego funkcjonowały Zespoły Interdyscyplinarne. Istotne jest by wsparcie dla rodzin, w których ma miejsce przemoc w rodzinie nadal była świadczona w każdej społeczności lokalnej i była dostosowana do bieżących potrzeb.

Wnioski z przeprowadzonego monitoringu dowodzą, że na terenie województwa nadal należy kontynuować działania (asystentura rodzinna) dotyczące pracy z rodzinami przeżywającymi trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Związane jest to z potrzebą zwiększenia zatrudnienia na stanowisku asystenta rodziny. Rekomenduje się aby w każdej gminie mieszkańcy mieli dostęp do wsparcia świadczonego przez asystentów rodzinnych.

Analiza danych z monitoringu Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej dowodzi, że istotnym elementem polityki społecznej jest kapitał społeczny. Rekomenduje się potrzebę

zwiększenia powszechnej świadomości znaczenia kapitału społecznego dla rozwoju województwa podlaskiego oraz podniesienie poziomu kompetencji sprzyjających jego rozwojowi. Monitoring dowodzi, że należy w najbliższym okresie zwiększyć aktywność i partycypację społeczną oraz podejmować działania sprzyjające poprawie komunikacji społecznej i partnerstwa lokalnego. Należy nadal wspierać przedsięwzięcia oraz projekty wdrażane w ramach środków unijnych oraz działalność instytucji podejmujących działania na rzecz osób wykluczonych społecznie.

W ostatnich latach znacznie wzrosła liczba realizowanych inicjatyw podnoszących kwalifikacje pracowników jednostek pomocy społecznej. Możliwość udziału w szkoleniach, kursach specjalistycznych, wizytach studyjnych itp. przyczynia się do podnoszenia jakości świadczonych usług na rzecz beneficjentów pomocy społecznej. W związku z powyższym rekomenduje się potrzebę dalszego inicjowania działań podnoszących poziom wiedzy i kompetencji kadry.

Efektywna i skuteczna realizacja zadań instytucji pomocy społecznej wymaga dostępu do aktualnych informacji, raportów, baz danych, które pozwalają skutecznie wypełniać zadania wynikające z przepisów prawa. Podstawą prowadzenia skutecznej polityki jest znajomość zjawisk oraz dynamik i kierunków zmian zachodzących w otoczeniu. Zasadne jest więc prowadzenie rzetelnych analiz w przedmiotowym obszarze, które pozwalają dopasować odpowiednio działania do potrzeb.

SPIS TABEL

Tabela 1. Sytuacja mieszkaniowa w województwie podlaskim w latach 2012-2013.....	6
Tabela 2. Wybrane placówki i instytucje kulturalne na terenie województwa podlaskiego w latach 2012-2013.....	9
Tabela 3. Infrastruktura z obszaru edukacji na terenie województwa podlaskiego (w tym na terenach wiejskich).....	10
Tabela 4. Programy zdrowotne realizowane w latach 2012-2013 w województwie podlaskim.....	21
Tabela 5. Zestawienie kosztów poniesionych na realizację programów zdrowotnych w latach 2012-2013 w województwie podlaskim.....	25
Tabela 6. Stan zatrudnienie w jednostkach pomocy społecznej na terenie województwa podlaskiego w latach 2012 – 2013.....	36
Tabela 7. Zatrudnienie pracowników socjalnych w ośrodkach pomocy społecznej w latach 2012-2013 r. w województwie podlaskim.....	37
Tabela 8. Odsetek osób, które w latach 2012-2013 skorzystały z pomocy i wsparcia PCPR-ów i OPS-ów.....	38
Tabela 9. Liczba osób oraz kwoty świadczeń na poszczególne rodzaje zasiłków udzielonych w województwie podlaskim przez ośrodki pomocy społecznej na lata 2012-2013.....	41
Tabela 10. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych.....	42
Tabela 11. Usługi pomocy społecznej realizowane w gminach województwa podlaskiego w latach 2012-2013.....	44
Tabela 12. Działania rops w białymstoku w ramach projektu systemowego.....	50
Tabela 13. Liczba osób/inicjatyw objętych wsparciem w ramach priorytetu VII POKL w latach 2012-2013.....	52

SPIS MAP

Mapka 1. Bezrobotni ogółem w powiatach na terenie województwa podlaskiego w 2013 roku	29
Mapka 2. Gminy z terenu województwa podlaskiego, które spełniają ustawowy obowiązek zatrudniania pracowników socjalnych	37

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Liczba osób bezrobotnych, długotrwale bezrobotnych, a także z prawem do zasiłku w latach 2012-2013 w województwie podlaskim	29
Wykres 2. Zasoby instytucjonalne pomocy społecznej w województwie podlaskim w latach 2012-2013	35
Wykres 4. Liczba rodzin ogółem, którym przyznano decyzją świadczenia przez gminy województwa podlaskiego na lata 2012-2013	40

Wykres 5. Powody korzystania z pomocy społecznej w powiatach (liczba rodzin ogółem, którym przyznano świadczenia)..... 41